

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Aydın'da Basın Yayın Hayatı

The Press Life in Aydın from Constitutional Monarchy to Republic

Günver GÜNEŞ*

Öz

Türkiye'de yerel/ yöresel basın ülkenin değişik bölgelerinde yaşayan halkı toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel konularda bilgilendirmiştir. Buna karşın, Türkiye'de basının gelişimi yavaş ve zahmetli gerçekleşmiştir. Bu süreçte Aydın'da da ilk gazete ancak II. Meşrutiyet döneminde basılabilmektedir. Yunan işgalinde büyük yara alan şehir basını 1930'lu yıllarda canlanma fırsatı bulabilmiştir. 1946 yılına dek bir çok dergi ve gazetenin yayınlandığı Aydın'da, ekonomik sorunlar, okuma-yazma oranının düşüklüğü, istenilen tiraj sayısının yakalanamaması gibi etkenler dolayısıyla, mevcut dergi ve gazetelerin yayın hayatı olumsuz bir şekilde etkilenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Aydın Basını, Yerel Basın, Osmanlı Devleti, Cumhuriyet

Abstract

In Turkey, local press in terms of social, political, economic and cultural aspects has always informed people living in different places in the country. Nevertheless, the development of Turkish press had been slow and troublesome, and in Aydın, too, the first newspaper could be published in just the second era of Constitutional Monarchy. Local publication that had been damaged during the Greek invasion, had a chance to renovate itself in 1930 s. In Aydın where lots of magazines and newspapers published untill 1946, were affected negatively on account of such factors like economic problems, low percentage in literacy, out of reach in desired press circulation.

Keywords: Aydın, Aydın Press, Local Publication, Ottoman State, The Republic

* Yrd. Doç. Dr. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

Cumhuriyet Öncesi

II. Meşrutiyet'in başlangıcıyla 31 Mart (13 Nisan 1909) gerici olayına kadar ki dönemde yalnızca İstanbul'da 353 gazete ve dergi yayımlanmıştır. Hatta II. Meşrutiyet'in ilk iki ayında 200'ün üzerinde gazete imtiyazı verilmiştir¹. İstanbul'un basın yaşamındaki bu oluşumların, İmparatorluğun tümünde de çok küçük ölçekte olsa bile yaşandığını anlamak pek zor olmasa gerekir. Basındaki bu patlama, toplumun gerçekleri özgürce dinleme açlığıyla birlikte "devr-i sabık"a karşı gelişen bir tepkiden kaynaklanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda taşra basını ise farklı özellikler göstermiştir. Özellikle İzmir gibi İmparatorluğun çok kozmopolit bir bölgesinde basının işlevi ve konumu ayrıca bir inceleme konusu olabilecek derecede özel bir önem taşımaktadır. İzmir'de XIX. yüzyıldan itibaren başta Fransızca ve Rumca olmak üzere Türkçe dışında bir basının geliştiği bilinmektedir². XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkçe gazeteler de kendini göstermeye başladı. Devir, İntibah, Hizmet, Ahenk II. Meşrutiyet Dönemine kadar bilinen Türkçe gazeteler oldular. II. Meşrutiyet'in ilanıyla Osmanlı Devleti'nde yaygınlaşan basın yayın hayatı, İzmir'de de gelişmeye başlamış ve birçok gazete ve dergi okuyucusu ile buluşma çabasına girmiştir. İzmir'de bu gelişmeler yaşanırken, İzmir'in ard bölgesinde yer alan ve İzmir'e yakınlığına rağmen kültürel anlamda fazla adından söz edilmeyen, Aydın şehrinde yayıncılık faaliyeti tüm Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi II. Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük ortamıyla gelişme göstermiştir

Oysa XX. Yüzyılın başında Aydın'da ne Türklere ne de Gayr-i Müslimlere ait bir matbaa bulunmuyordu. Zeki Mesut Alsan'ın anlattığına göre 1900'lü yılların başlarında Aydın'a İzmir, Atina ve Avrupa çıkışı gazeteler demiryolu vasıtasıyla ulaşıyordu. Bu gazeteler hepsi yabancı olan abonelerine geliyordu³.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte daha önce görülmeyen bir oranda Aydın'da Müslümanlara ve Gayr-i Müslimlere ait birçok matbaa faaliyet göstermeye başlamıştır.

Aydın ve kazaları II. Meşrutiyet döneminde gazete ve dergi çıkarmak için birçok girişime sahne olmuştur. Bu konuda ilk teşebbüs Sancak merkezi Aydın'da gerçekleşmiştir. Aydın Belediye Müfettişi Hasan Efendi "Menderes" adıyla bir gazete çıkarmak için hükümetten ruhsat talebinde

¹ Orhan Koloğlu, "Osmanlı Basını: İçeriği Ve Rejimi", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C:1, İstanbul 1986, s.89.

² Zeki Arıkan, "Tanzimat Ve Meşrutiyet Dönemlerinde İzmir Basını", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C:1, s.103-109.

³ Zeki Mesut Alsan, *Mustafa'nın Romani Memleket Çocuğu*, Vadi Yayınları, Ankara 2002, s.56.

bulunmuş ancak istediği gazeteyi çıkarmak konusunda başarılı olamamıştır⁴. Bu alanda en çok ileri giden yerleşim Aydın Sancağının bir kazası olan Nazilli idi. 1908 yılında Bozdoğan Kaymakamlığı'ndan emekliye ayrılan Osman Fikri Bey Nazilli'de taş baskı yapan "Celâli" isimli bir matbaa kurmuştur. Nazilli Belediye Başkanı Haşim Enveri Bey'le el ele vererek "Celâli" adlı "siyasi, fenni ve havadis-i mahalliyeden bahseden" bir gazete çıkarmışlardır. Haftada iki gün yayınlanan bu gazete üç yıl kadar çıktıktan sonra kapanmıştır⁵.

1909 yılında Osman Fikri Bey bu kez, Kırşehirli Mehmet Feyzi Bey'le birlikte haftada iki gün yayınlanan "Yeni Osmanlı" gazetesini çıkarmışlardır. Bir yıl kadar yayını süren bu gazete de kendi kendine kapanmıştır. "Celâli" ve "Yeni Osmanlı" gazetelerinin idare yeri Nazilli'de İttihat Kulübü'nün yanındaydı⁶.

18 Kasım 1908 tarihinde Nazilli'de yayınlanan bir başka gazete de "Mülhakat" adını taşıyordu. Gazetenin Sahip ve Mes'ul Müdürü Ömer Beyzade Ahmet Refik Bey idi. Gazeteyi Haşim Enveri Beyle birlikte çıkarmışlardır. Gazetenin başyazarlığını da Kantarağasızade Ömer Selahattin Bey yapıyor idi. Haftada iki gün yayınlanan gazete 1913 yılında yayını durdurmuştur⁷. "Mülhakat" II. Meşrutiyet döneminde Aydın'da en uzun ömürlü gazete olma unvanına sahiptir. Gazetenin idari yeri Nazilli-Pazar Karyesinde Kuyumcular içindeydi⁸. Gazetenin sahibi hakkında ulaşabildiğimiz tek bilgi bu kişinin II. Abdülhamit Döneminde Nazilli Bidayet Mahkemesi Başkâtibi olduğudur⁹. Mülhakat'ın başyazarlığını ise İzmir'in ünlü ailelerinden Kantarağasızadelere mensup Ömer Selahattin Bey yapmıştır. Gazete, idare merkezinin Nazilli'de olmasından dolayı ve işlerin asıl görüleceği yer vilayet merkezi olduğu için, İzmir'de de bir şube açmıştır. Gazetenin İzmir Şubesi Kemeraltı Beyler Sokağı'nda olup Köylü gazetesinin bitişiğinde bulunuyordu¹⁰. Haftada bir kez yayımlanan gazetenin kendine ait bir matbaası yoktu ve gazetenin baskısı, İzmir'de en çok Türkçe baskı yapan bir azınlık matbaası olan Keşişyan Matbaasında gerçekleştiriliyordu¹¹.

⁴ Ahenk, 20 Kanun-ı Sani 1908.

⁵ Ahenk, 3 Şubat 1908. Aslan Buğdaycı, *Dünden Bugüne Nazilli*, İstanbul 2001, s.100.

⁶ Asaf Gökbel, Hikmet Şölen, *Aydın İli Tarihi*, Ahmet İhsan Basımevi, İstanbul 1936, s.119.

⁷ Ahenk 18 Mart 1913.

⁸ Gazetenin çıkış tarihi Asaf Gökbel'in Aydın İli Tarihi kitabında 1909 olarak verilmektedir. Oysa Mülhakat Gazetesi 1908 tarihinde yayınlanmaya başlamıştır. Bkz Sabri Yetkin; "Mülhakat: II. Meşrutiyet İzmir'inin Bilinmeyen ve Demokrat Söylemleri Gazetesi", *Kebikeç*, yıl:2, sayı:4, Ankara 1996, s.99.

⁹ BOA Dâhiliye Nezareti- Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (DH-MUI), No:2-4/39-A.

¹⁰ İlginçtir genellikle gazetelerin idare merkezleri şehir merkezlerinde bulunurken, Mülhakat'ın idare merkezi bir köy idi. Gazetenin künyesindeki anlatıma göre; Mahal-i İdare: Nazilli'nin Pazar Karyesinde, Kuyumcular Çarşısı'nda daire-i mahsusta" olduğu ifade edilmiştir. *Mülhakat* 25 Teşrin-i Evvel 1325-1326.

¹¹ Erkan Serçe, *İzmir'de Kitapçılık*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1990, s.41.

İzmir'e ve özellikle adından da anlaşılacağı üzere "çevre"sine seslenmeyi hedefleyen Mülhakat, künyesinde kendini şöyle tanıtır: "*Şimdilik hafta da bir Pazar günleri çıkan bu ahali dostu tenkid gazetesinin mesleği doğruyu söylemektir. "Hukuk- ibadın Müdafii, Fikr-i Müsavatın Naşiridir"*". Gazete dönemin Aydın Valisi Mahmut Muhtar Paşa ile yaşadığı zıtlasma ve polemikle adını kamuoyuna duyurmuştur¹². II. Meşrutiyet sonrası yayım hayatına giren Mülhakat gazetesi, muhalif yapısından ve eleştirel üslubundan ötürü, vilayet yönetimi ile sürekli çatışmış ve bu yüzden yargılanmıştır. Mülhakat gazetesi yönetime karşı eleştiri dozunu kaçırınca ağır suçlamalarla karşı karşıya kalmıştır. Aydın'da II. Meşrutiyet döneminin en uzun ömürlü gazetelerinden biri olan "*Mülhakat*" gazete sahibi Ahmet Refik Bey'in Ahenk gazetesine açıkladığı gibi Mart 1913'de yayını durdurarak kapanmıştır¹³.

Nazilli'de 1909 yılında Gayr-i Müslimlerin de matbaa açmak ve gazete çıkarmak için ruhsat istediklerine dair bilgiler bulunmaktadır. İlya Eftaryadi isimli Rum vatandaşı "*Hürriyet*" adıyla hem bir matbaa hem de gazete çıkarmak için hükümetten ruhsat istemiştir¹⁴. Bu girişimin sonucunu bilemiyoruz. Hürriyet isimli bir gazeteye ne kütüphanelerde ne de arşivlerde ulaşabilmiş değiliz. 1909 tarihli Nazilli'de çıkan bir başka gazete de "*Milli Hakikat*" adını taşımaktaydı. Gazetenin imtiyaz sahibi Ahmet Efendi idi. Taş baskı yapan gazete taşların bozulması nedeniyle Nisan 1909'da yayına ara vermiş, daha sonra ise bir daha yayınlanmamıştır¹⁵.

II. Meşrutiyet döneminde Nazilli'deki kadar olmasa da Aydın'da basın yaşamında gözle görülür bir canlanma vardır. Daha Eylül 1908'te Kipriano Lazari isimli bir Rum "*Sada-yı Ahali*" adıyla bir gazete çıkarmaya başlamıştır¹⁶.

II. Meşrutiyet döneminde Aydın Sancağı sınırları içerisinde yayınladığını tespit ettiğimiz bir diğer gazetede "*Söke*" adını taşıyordu. Söke'de Kaymakamzade Niyazi Efendi'nin imtiyaz sahibi olduğu gazete Söke Kazası'nda basılıp çıkarılıyordu¹⁷.

Osmanlı İmparatorluğu genelinde olduğu gibi Aydın Sancağı'nda da II. Meşrutiyet döneminde çıkan gazeteler ekonomik sorunlar ve teknik olanaksızlıklar nedeniyle kısa süreli yayınlanmışlardır.

¹² Sabri Yetkin, *a.g.m.*, s.112.

¹³ *Ahenk* 18 Mart 1913.

¹⁴ *Ahenk* 30 Temmuz 1909.

¹⁵ *Ahenk* 26 Nisan 1909, Saadet Tekin, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Nazilli*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1997, s.45, Aslan Buğdaycı, *a.g.e.*, s.101.

¹⁶ *Ahenk* 121 Teşrin-i Sani 1908.

¹⁷ *Ahenk* 12 Haziran 1909.

Mütareke ve Milli Mücadele Dönemi

I. Dünya Savaşı boyunca Aydın Sancağı dâhilinde yayımlanmış bir gazete ve derginin varlığını şu ana kadar tespit edebilmiş değiliz. II. Meşrutiyet döneminde çılgınlık derecesinde yaşanan basın hayatındaki canlı ortam savaş koşullarında yerini sessizliğe terk etmiştir.

Mondros Ateşkes Antlaşması'yla beraber başlayan Mütareke döneminde ülke genelinde yaşanan basın patlaması ne yazık ki taşrada fazlaca görülmedi. Osmanlı'nın mirası ve Türk ulusunun geleceği üzerindeki son hesaplaşmada basın ön plana çıkmıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın başlattığı Ulusal Kurtuluş Savaşı ister istemez yeni durum karşısında İstanbul ve Anadolu basınına karşı karşıya getirmiştir. Yunan ve İtalyan işgalini yaşayan Aydın Sancağı'nda Milli Mücadele döneminde varlığını tespit edebildiğimiz iki gazete bulunmaktadır. Bunlardan biri Nazilli'de, diğeri ise Söke'de çıkmıştır. Bu iki gazetede Anadolu'da çıkan diğer gazeteler gibi Milli Mücadele taraftarı olmuştur. Nazilli'de yayınlanan gazetenin adı "Aydın İli" idi. Gazete "Aydın ve Havalisi Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi"nin kurulmasından sonra yayınlanmaya başlamıştır. Aydın İli gazetesi Sami (Kutluğ) Bey idaresinde iki günde bir yayınlanıyordu. Gazete çok kısa süren yayın hayatı boyunca Anadolu'daki bağımsızlık hareketinin destekçisi olmuştur¹⁸.

Bu gazete güç şartlar altında Nazilli'de yayınlanmış olup birkaç nüsha çıkabilmiştir. Gazete'nin İmtiyaz Sahibi ve Mes'ul Müdürü Nazilli'de Dava Vekilliği yapan Sami Bey (Kutluğ) idi. Başyazarı ise Dr. Burhanettin (Onat) Bey'dir¹⁹. Ömer Sami Coşar Milliyet gazetesinde Anadolu'da Milli Mücadele gazetelerine dair yazılar yazdığı sırada İzmir'den Sami Kutluğ'dan bir mektup aldığını ve mektupta Milli Mücadele'de Nazilli'de bir gazete çıktığına dair bilgi verildiğini aktardıktan sonra şu bilgileri vermiştir. "... 3/1/1336 tarihinde yeniden Aydın Cenup Mıntıkası Heyeti Merkeziyesi ünvanını alan heyetimiz 8/6/1336 (1920) tarihli toplantısında kendisinin neşir-i efkârı olmak üzere Nazilli'de bir gazetede neşir-i kararlaştırılmış ve önceden tesis ve ihzar edilen matbaada benim imtiyazım ve mesul müdürlüğüm altında "Aydın İli" isimli bir gazetenin neşrine başlanmıştır. Fakat ne hazindir ki Nazilli'nin 24/6/1336 tarihinde Yunanlılar tarafından ikinci defa işgali üzerine Aydın İli'nin ömrü pek kısa sürmüştür"²⁰. İhtimal gazete Nazilli Heyet-i Merkeziyesi tarafından

¹⁸ 9 Haziran 1920 tarihli Aydın İli gazetesinin tek nüshası Ankara Milli Kütüphane'de 1968 S.B 270 numarada kayıtlıdır. Bülent Varlık "Mütareke ve Milli Mücadele Basını" *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.V, İstanbul 1986, s.1207.

¹⁹ Ömer Sami Coşar, *Milli Mücadele Basını*, İstanbul (Tarihsiz), s.39-41, "Aydın", *Yurt Ansiklopedisi*, c.II, İstanbul 1982, s.1085.

²⁰ Coşar, a.g.e, s.40. Celal Bayar ile İlhan Tekeli'de bu bilgileri teyid etmektedir. Celal Bayar, *Ben de Yazdım* c. VII, s.2378, İlhan Tekeli, Selim İlkin, "Aydın Cenup Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesinin Kongre Mukarreratıyla Nizamnamelerini Mübeyyin Risale Üzerine",

çıkarılmakta idi. Heyet-i Milliyelere yazılacak tamimlerde Nazilli Heyet-i Merkeziyesi'ne ait olan matbaada basılıp tanzim ediliyordu. Gazete Nazilli'nin Yunanlılar tarafından ikinci kez işgali üzerine yayını sonlandırmak zorunda kalmıştır. Gün aşırı yayınlanan gazetenin ilk sayısı, büyük bir ihtimalle 9 Haziran 1920'de çıkarılmıştı²¹.

Milli Mücadele döneminde Nazilli'de çıkan "Aydın İli" dışında bir de Söke'de "Işık" adıyla bir gazete yayınlanmıştır. Işık'ın açılışı bu gazete ile ilgili olarak 1940'lı yıllarda çıkan Akış dergisinde yapılan bir araştırmada şöyle anlatılmaktadır. "... Aydın'ın Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine mutasarrıflık merkezi Söke'ye nakledilmiştir. Bu vesile ile birçok münevverler sancak merkezinde toplandığından şehirde yeni bir hayat başlamıştı. İzmir, Aydın, Manisa gibi Ege'nin büyük kültür merkezleri düşman işgaline kurban gidince buralarda çıkan Türk gazeteleri kapatılmıştır. 25 Temmuz 1921' de Kardeş Yurdu ile beraber kurulmuş olan Işık gazetesi bu yüzden büyük bir boşluğu doldurmuştur. Gazetenin sahipleri Avukat İbrahim Ethem, İstihbarat Müdürü Hüseyin Fehmi, Talat Beylerdir... Gazetenin Başyazarlığını Hüseyin Fehmi Bey Yazı İşleri Müdürlüğünü Talat Bey ve Mes'ul Müdürlüğünü Avukat İbrahim Ethem Beyler yapmışlardır. Işık gazetesi cumartesi günlerinden başka her gün çıkmaktaydı ve fiyatı 2,5 kuruştı. Gazetenin 21 Nisan 1922 tarihine kadar çıkan sayılarından ancak 78 ve 112 sayılı nüshalarına ulaşılabilmektedir. 112 no'lu sayıda gazetenin adı "Anadolu' da Işık" a çevrilmiştir. 1940'lı yıllarda gazetenin sadece yukarıdaki sayıları Rıfkı Ulusoy'da bulunuyordu²². Işık Söke'nin ilk mahalli gazetesidir. Gazete 1980'li yıllarda Söke'de Polis Karakolu'nun yanında bulunan Kambur Köprübaşındaki bir hanın odasında basılıyordu. Işık gazetesi 1922 yılında İzmir'e taşınmıştır²³.

Büyük bir olasılıkla Söke'nin Yunan işgaline Nazilli'ye göre daha geç uğraması Işık'ın Aydın İli'ne göre daha uzun ömürlü olmasının nedeni olarak görülebilir²⁴.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Aydın'da Basın Hayatı

1922 Eylül'ünde zaferin kazanılmasıyla, hem Kuva-yı Milliye'ye karşı Türkçe basın, hem de ayrılıkçı azınlık basını bir anda ortadan kayboldu. Böylece 1919'da Kemalist Anadolu'da başlayan tek dilli, tek sesli basın ortamı, 1922 sonundan itibaren tüm Türkiye'ye yerleşmiştir. 1919 Mayıs'ı ile 1938 yılının sonu arasında, Türkiye topraklarında 582 gazete

Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu Bildirileri 9-11 Eylül 1991, Ankara 1996, s.212. Esin Dayı, *Nazilli Kongreleri (1919)* Atatürk Üniversitesi Yayını: 866, Erzurum 1998, s.119.

²¹ Coşar, a.g.e, s.40, Esin Dayı, a.g.e, s.119.

²² "Işık Gazetesi" *Akış*, yıl:3, sayı:30, 30 Mart 1946, s.11.

²³ Yaşar Çağbayır, *Söke*, İzmir 1989, s.287.

²⁴ Bilgin Çelik, *Cumhuriyet Döneminde Aydın Basını, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.III, sayı. 8, yıl:1998, İzmir 1999, s.150.

yayınlandığı, bunlardan 176'sının İstanbul'da, 406'sının ise taşrada çıktığı belirlenmiştir²⁵. Taşrada yayınlanan gazetelerin illere göre dağılımı şöyle idi. İzmir (54), Trabzon (28), Adana (27), Ankara (25), Bursa (24), Samsun (16), Eskişehir (13), Kastamonu (12), Gaziantep (11). 11 ilde 1'er gazete çıkarılmış, 10 ilde ise hiç gazete yayımlanmamıştır²⁶.

Cumhuriyet Döneminde taşra kentleri içinde Aydın'da basın hayatı ancak 1930'lu yıllarda canlanmaya başlamıştır. Bu gecikmenin temel nedeni Yunan işgalinin bölgede yarattığı büyük yıkımdır. Bunun yanı sıra işgal sırasında Türk nüfusunun büyük çoğunluğunun iç bölgelere göç etmiş olmasının yarattığı insan boşluğudur. Aydın, Cumhuriyetin ilk yıllarında işgalin yarattığı yıkımın yaralarını sarmaya çalışmış, kentin yöneticileri ve halk ilk etapta yaşadıkları ev, sokak ve caddeleri yeniden imara çalışmışlardır. Yunan işgalinin yarattığı olumsuz etkiden şehir uzunca bir süre kurtulamamıştır. Bu nedenle de işgal öncesi nüfus ve kültürel hareketliliği yakalayamamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'ın yeniden imarı temel düşünce olmuş, kültürel faaliyetlere ve basın yayın faaliyetine ağırlık verilememiştir²⁷.

Mart 1930'da Aydın İncir Müstahsilleri Kooperatifi "Türk Kooperatifçisi" adıyla bir dergi yayınlanmaya başlamıştır. Bu dergi 1923 yılında yayınlanan ve bir çocuk dergisi olan "Yeşil Yuva"dan²⁸ sonra Aydın'da çıkmış ikinci dergidir. "Türk Kooperatifçisi" kooperatifin ve kooperatifçiliğin ne olduğunu anlatmakta ve bu teşkilatın dünyada nasıl doğduğunu, nasıl yayıldığını ve 1930'larda ne gibi şekiller aldığını anlatmaktaydı. Derginin imtiyaz sahibi ve umumi neşriyat müdürü Nazmi Topçuoğlu, Müdür ve Muharriri Muhittin (Birgen) idi. Derginin adının altında "Bir kişi herkes için ve herkes bir kişi için" ve derginin cilt kapağında "Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı tarafından neşrolunan kooperatifçilikten bahis aylık mecmuadır" denilmektedir. Dergi İzmir'de Bilgi matbaasında basılıyordu. Aydın kooperatifçilerinin yayın organı olduğu için dergi Aydın'daki yayın hayatının bir parçası olarak değerlendirilmelidir. "Türk Kooperatifçisi" Nisan 1933'te 32. sayı ile yayını sonlandırmıştır²⁹.

²⁵ Ali Gevgili, "Türkiye Basını", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:I, İstanbul 1986, s.202-228.

²⁶ Atilla Girgin, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2001, s.113.

²⁷ "Aydın'da On Yıl", *Ant 29 Teşrin-i Evvel 1933*.

²⁸ *Türk Sesi 19 Mart 1923*.

²⁹ *Türk Kooperatifçisi*, sayı:1, Mart 1930, "Kooperatif" *Anadolu 19 Mart 1930*, son sayısı için bkz: *Türk Kooperatifçisi*, sayı:32, Nisan 1933, s.24.

Aydın kentinde basın hayatı 1931 yılında Aydın adıyla bir matbaanın açılmasıyla canlanmaya başlamıştır³⁰.

Ali Kemal (Besen) ve Şevket (Levent) Beyler tarafından Mart 1931'de açılan Aydın'daki ilk matbaanın ardından, ikinci bir matbaa CHF tarafından yine Aydın'da faaliyete geçirilmiştir. CHF'na ait matbaanın açılmasını takiben kısa bir süre sonra Aydın matbaası faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmıştır³¹. Asaf Gökbel 1930 yılında Nazilli'de "Nazilli" adıyla bir gazetenin çıktığından söz ediyorsa da böyle bir gazetenin varlığını tespit edebilmiş değiliz. Onun anlatımına göre ise gazete 1930'da çıkmış ve satış yapamarak yayını kesmiştir³².

1931'de Aydın matbaasının kurulması kentte ilk derginin çıkmasına da uygun bir ortam hazırlamıştır. Fuat Tevfik (Berçmen) Bey'in ortaya attığı edebi bir dergi çıkarma fikrine, aralarında Hilmi Tükel'in de bulunduğu 6 kişinin destek vermesiyle, "Doğuş" adını taşıyan dergi 21 Mart 1931'de yayın hayatına atılmıştır³³. İzmir'de çıkan Yeni Asır gazetesi Doğuş dergisinin Aydın'da çıkışını 8 Mart tarihli sayısında okurlarına şu şekilde duyurmuştur: "Aydın gençleri Aydın halkının ve gençlerinin mürevvici efkârı olmak ve onbeş günde bir intişar etmek üzere Doğuş namında bir mecmuayı çıkarmak muvaffakiyetini elde etmek için çalıştılar ve muvaffak oldular. Kuvvetle ümit ediyoruz ki; Aydın gençlerinin ve halkının daha çıkmadan gösterdiği teveccüh bizim ümitlerimizi takviye etmektedir. Mecmua'nın Başmuharriri Faik, Mes'ul Müdürü Fuat Tevfik, ve İmtiyaz Sahibi Macit, Tahrir Müdürü de Küçük Fuat Beylerden mürekkeptir"³⁴.

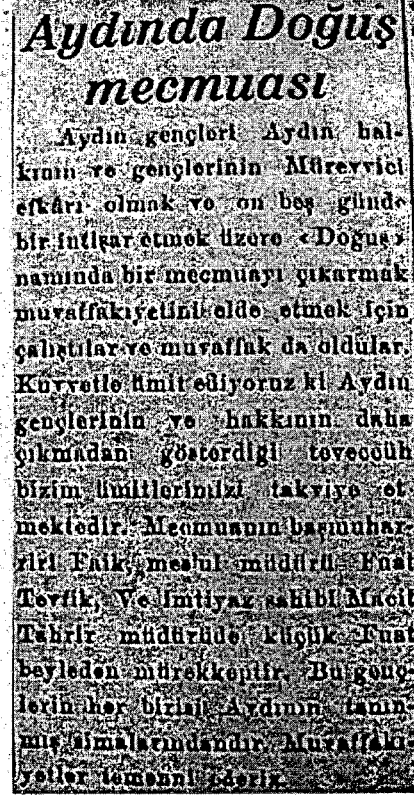
³⁰ *Aydın İl Yıllığı 1967*, Aydın 1967, s.149, *Doğuş*; sayı:1 Ocak 1947, "Aydın" *Yurt Ansiklopedisi*", İstanbul 1982, s. 1085, Bilgin Çelik, "Cumhuriyet Döneminde Aydın Basını", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c: III, sayı:8, yıl 1998, s.153.

³¹ *Aydın İl Yıllığı 1967*, s.149, Bilgin Çelik, *Cumhuriyet Döneminde...*, s.153.

³² Asaf Gökbel, *a.g.e.*, s.119. Asaf Gökbel'in sözünü ettiği gazetenin ismini 1932 yılı Aralık ayında İzmir'de yayınlanan Anadolu gazetesinin verdiği bir haberde görüyoruz. Haberde Nazilli'de Nazilli adıyla bir gazetenin çıkarılacağından söz ediliyordu. *Anadolu* 11 Kanun-ı Evvel 1932.

³³ Hilmi Tükel, *İlk Sayı Gazete ve Dergiler*, c.II Aydın 1953, , s.66.

³⁴ "Doğuş Mecmuası" *Yeni Asır*, 8 Mart 1931.

Resim 1: İzmir'de Yeni Asır Gazetesi'nde Doğuş Mecmuası'nın Yayınlanacağına Dair Çıkan Haber.

Doğuş Aydın'da Cumhuriyet döneminde çıkan ilk dergidir³⁵. Siyasi özelliği olmayan dergi daha çok edebi, sosyal ve ekonomi ağırlıklıydı. 15 günde bir Cumartesi günleri yayınlanan dergi uzun ömürlü olamamıştır. Hilmi Tükel Doğuş'u ikinci kez 1947 yılında çıkarırken ilk Doğuş dergisinin kısa ömürlü olmasını şöyle açıklamıştır. "... Altı arkadaşlık. Üçünün hevesi birinci sayının çıkmasıyla kesilmiş, iki sayıda üçüncü arkadaşın şehirden ayrılmasıyla Fuat Tevfik Berçmen'le iki kişi kalmıştık. Rahmetli hastaydı.

³⁵ Bilgin Çelik, *Cumhuriyet Döneminde...*, s.153.

*Üçüncü sayıda büsbütün yatağa düştü. İş tamamen üzerime kaldı. Dördüncü sayıda durumumuz iyice kötüleşti...*³⁶

Doğuş dergisinin kapanışı Aydın gazetesinde 1940'lı yıllarda şöyle anlatılmaktadır: "... Aydın'da neşir faaliyeti Halkevi'nin kurulduğu yıl başlar. Rahmetli Fuat'ın çıkardığı Doğuş mecmuası, emsali gibi altıncı sayıda dayanıp kalınca parti vilayet reisi Etem Menderes bu dergiyi yaşatma yolları aradı. Bu maksatla yapılan ve Aydın'ın bütün münevverlerinin bulunduğu umumi bir toplantıda Doğuş, Doğuş Menderes oldu. Bir müddette gazete şekil ve dergi kılığında çıkmıştır..."³⁷.

Doğuş Menderes gazetesinin müsaadesi evvelce 15 günde bir çıkarılmak üzere alınmıştı³⁸. Doğuş Menderes daha sonra günlük çıkmak için izin isteyip, izni aldıktan sonra üç gün çıkmış fakat "alakadar makamat mevkut olarak çıkarılmak için imtiyazı alınan bir mecmuanın günlüğe çevrilebilmesi için matbuat kanunu mucibinde imtiyaz sahibinden vesaik istenmiş" ve tetkikata başlanmış ve imtiyaz sahibi de gazeteyi kapatmıştır.³⁹ Doğuş kapanınca Aydın'da değişik adlarla kısa süreli birçok gazete çıkmıştır.

Ant Gazetesi

Menderes, Yeni Menderes, Büyük Menderes, Ant ve Aydın gazeteleri Doğuş dergisinden sonra çıkmaya başlamışlardır⁴⁰. Bunlar içerisinde Ant Haziran 1932'de yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin sahibi ve Neşriyat Müdürü Hilmizade Vasfi (Bilge) Bey idi.

³⁶ Doğuş, sayı:1, Ocak1947, Bilgin Çelik, Cumhuriyet Döneminde..., s.154.

³⁷ Aydın 28 Temmuz 1943.

³⁸ Anadolu 17 Teşrin-i Evvel 1932.

³⁹ Anadolu 17 Teşrin-i Evvel 1932.

⁴⁰ Bilgin Çelik, Cumhuriyet Döneminde..., s.154.

Resim 2: Ant Gazetesi'nin Künyesi

Aydın matbaasında basılan bu gazete 1933 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür. Gazetenin idare binası Işık kitaphanesi idi. Ant gazetesi yayımlandığı süre içerisinde 100 paradan satışa çıkarılmıştır. Gazetenin abonelik şartları ise; seneliği 6 Lira, 6 aylığı 3,5 Lira, 3 Aylığı 2 Liradır. Günlük yayınlanan Ant Gazetesi sadece Cuma günleri yayınlanmıyordu. İstisnai özel günler hariç gazete genelde 4 sayfadan oluşuyordu. Cumhuriyetin Onuncu Yılı olan 29 Teşrin-i Evvel 1933 tarihli gazete 12 sayfadan oluşmuştur.⁴¹ Gazetenin sahipleri 1932 yılı Ekim ayı başlarında kendi matbaasını oluşturup Ant gazetesini burada çıkarmak amacıyla yayınına bir süre ara vermiştir. İzmir'de çıkan Anadolu gazetesine gönderilen bir mektupta bu durum şöyle ifade edilmiştir. "*Aydın ve muhiti halkının yüksek teveccühlerini daima şükranla karşılayan Ant Aydın matbaasında tab edilmekte idi. Ant bundan sonra kendi başına bir matbaa tesis etmek üzere olduğundan birkaç gün neşriyatına fasıla vermek zaruretini duymuştur. Ant muhterem abonelerinin hakkı mahfuz olmakla beraber sevgili okuyucularını birkaç gün bekleteceğinden af temennilerini sunar ve mazur tutulmasını diler. Aynı zamanda idare müdürü olan Ali Kemal Bey'in Ant ile alakası kalmamış olduğundan Ant gazetesi hakkında bütün müracaat ve muamelat doğrudan doğruya sahibi imtiyaz ile görülmek icap*

⁴¹ Ant 29 Teşrin-i Evvel 1933.

edecektir".⁴² Ant gazetesi yayınına bir süre ara verdiğinde yerine Yeni Menderes gazetesinin çıkmaya başladığı ifade edildiye de⁴³ bu durum Menderes gazetesinin sahiplerince yalanlanmıştır.⁴⁴ Menderes gazetesi sahibinin İzmir'de çıkan Anadolu gazetesine U.M imzasıyla yazdığı mektupta bu durumu şöyle ifade etmiştir. "*Menderes kapanan Ant gazetesinin yerine çıkmış olmayıp bir buçuk seneden beri mevkhuta olarak intişar etmekte ve son zamanlarda günlük hale konulmuş idi. İsmi de Yeni Menderes olmayıp Doğuş Menderes idi. Gazetem kapatılmış olmayıp bazı idari sebeplerle muvakkat bir zaman için tarafımdan neşredilmeyecektir*".⁴⁵ Gerçekte Ant, Doğuş ve Menderes gazeteleri imtiyaz sahipleri ayrı kişiler ise de her iki gazete de Aydın matbaasında basılıyordu. Ant gazetesi yayınına bir süre ara verince o arada Menderes çıkmaya başlamıştır. Ant gazetesine verilen ilanlar sahiplerinin muvaffakiyeti alınmadan Menderes'te yayınlanmıştır. Ant gazetesine abone olanlara da gazete çıkmadığı için o sırada basılmakta olan Menderes gönderilmiştir. Doğuş Menderes ise daha önce müsaadesi 15 günde bir çıkarılmak üzere alındığı halde, bu tarihlerde günlük olarak çıkmasına izin verilmiş, ancak gazete üç gün yayımlandıktan sonra yayınına son vermiştir. Gazetenin günlük yayınlanabilmesi için matbuat kanununa göre vesika istenmiş, bu arada gazete inceleme altına alınmıştır. İşler bu noktaya geldikten sonra Menderes gazetesi imtiyaz sahibi işlerinin çokluğunu bahane ederek bir beyanname ile gazetesini kapattığını vilayet makamına bildirmiştir.⁴⁶ Aydın'da basın yaşamında tam bir keşmekeşlik hüküm sürerken, Dr Sabri Bey Ekim sonlarında Büyük Menderes adıyla bir gazete çıkarmaya başlamıştır.⁴⁷ Bu gazetenin de ömrü fazla uzun sürmemiştir. Ant gazetesi yeniden çıkmaya başladığında Aydın yayınlanıncaya kadar kentin tek yayın organı durumunda kalmıştır.

⁴² "Aydın'da Çıkan Ant", *Anadolu* 3 Teşrin-i Evvel 1932.

⁴³ *Anadolu* 9 Teşrin-i Evvel 1932

⁴⁴ *Anadolu* 13 Teşrin-i Evvel 1932.

⁴⁵ *Anadolu* 13 Teşrin-i Evvel 1932.

⁴⁶ *Anadolu* 17 Teşrin-i Evvel 1932.

⁴⁷ *Anadolu* 24 Teşrin-i Evvel 1932.

Resim 3: Aydın'da Çıkan Ant Gazetesi.

Fotoğrafın fazlaca kullanılmadığı Ant gazetesinin 119, 134, 135, 149, 215, 218, 223. sayıları altı sayfa olarak düzenlenmiştir. Ant gazetesi ilk sayısında çıkış amaçlarını belirtirken, sade bir dil kullanacaklarını, dedikodudan uzak kalacaklarını, ilmî ve memlekete yararlı yayın yapacaklarını ve Cumhuriyete bağlı hatta Cumhuriyet aşığı olacaklarını dile getirmiştir.⁴⁸ Ant gazetesi okurlarına daha iyi ve çabuk haber verebilmek için bazı çalışmalar içersindeydi. Bu çalışmalarını okurlarına şöyle duyurmuştur. "... Ant Aydın halkını ve bütün karilerini en son haberlerden dakikası dakikasına haberdar edebilmek için elden gelen her fedakârlığa katlanmakta ve istihbarat şebekesine vüsat etmektedir. Bilhassa vilâyete merbut kazalarda ve köylerde cereyan edecek havadislere fazla kıymet verilecektir. Her kazada muhabirlerini temin etmiştir. İzmir'de, İstanbul'da, Ankara'da da hususi muhabirlikler ihdasına muvafık olmuştur..."⁴⁹

Gazetede uluslar arası gelişmeler, ulusal haberler ile bölge haberleri yanında resmi ilanlarda oldukça fazla bir şekilde yer almaktaydı. Dönem dönem yayım hayatına ara vermiş olan Ant gazetesi bunun nedenlerini dile getirmekten kaçınmıştır. 82. sayıda "Mefkure hayatına tabii ve doğru bir cereyan vermek üzere çıkan Ant bir müddet sükut zarureti duymuştu. Bu

⁴⁸ Ant 26 Haziran 1932.

⁴⁹ "Gazetemizin Teşebbüsleri" Ant 21 Temmuz 1932.

gün bu zaruret ortadan kalkmıştır. Binaenaleyh Ant umdelerinden hiçbir şey feda etmeyerek okuyucularının huzuruna çıkmakta büyük mübayat duyar ve saygularını sunar ” denilmiştir.⁵⁰ Gazetede Hilmizade Vasfi Bey’in dışında sürekli yazı gurubunda yer alan yazar bulunmamaktadır. Bununla beraber halktan gelecek her türlü yazıya gazetenin açık olduğu ifade ediliyordu. Küçük tefrikalar halinde hikaye, romanların dışında yerel ozanların şiirlerinin de yayımlandığı oluyordu. Ant gazetesi yayın hayatında kaldığı süre içerisinde Aydın Halkevi’nin bir organı gibi çalışmıştır. Kemalist prensiplere sıkı sıkıya bağlı bir politika izleyen gazetede sağ üst köşede” *Halkevi CHF’na doğru yürüyen büyük kültür ocağıdır”* ifadesi kuşkusuz söylediklerimizi destekler niteliktedir. Gazete’de günü gününe Aydın Halkevi’nin çalışmaları dile getiriliyor, halkı bilinçlendirmek amacıyla düzenlenen konferanslar bu gazete aracılığıyla halka duyuruluyordu. Daha sonra bu konferansların bazıları, gazete de tam metin olarak yayınlanıyordu. Bu sayede hem kamuoyu oluşturuluyor, hem de konferansı kaçırmış olanlar anlatılanları gazetede okuyarak telafi şansı buluyorlardı. Ant gazetesi’nin Aydın vilayet merkezi dışında ilçe, kasaba ve köylerinden de haberler verildiğine göre buralarda mutlaka muhabirleri olmalıdır. Gazete 18 Teşrin-i Sani 1933 tarihli 296. sayıdan sonra 2 gün yayımına ara vermiştir. Ancak gazetenin sahibi olan Hilmizade Vasfi Bey’in kendini gazeteyi çıkarmak konusunda mecbur hissetmesi üzerine yayın kesilecekken tekrar yayın hayatına başladığına tanık olmaktadır. Hilmizade Vasfi Bey gazetenin yayın hayatına niçin ara verdiğini gazetede yayımlayacağı “Tarlamın İçinde” adlı hayat hikâyesinde dile getireceğini okurlarına duyurmuştur.⁵¹ Gazetenin 301. sayısından itibaren yayınlanmaya başlayan otobiyografi beş bölüm yayınlanmış ve 305. sayıda son bulmuştur. Söz konusu otobiyografide ise Ant gazetesinin neden yayın hayatına son verdiğine dair bir bilgi verilmemiştir. Aydın ve havalisinde önemli bir eksikliği gideren Ant gazetesi Cumhuriyetin ilk yıllarında yayın hayatında kaldığı süre içerisinde önemli işler başarmıştır. Kamuoyu oluşturarak halkı belli konularda bilinçlendiren gazete toplumsal sorumluluğunu ciddi biçimde yerine getirmiştir. Gazete Aydın’ın kültür ve sanat yaşamında da önemli bir sayfa açmıştır. Hemen her sayıda yayınlanan hikâyeler, roman tefrikaları ve şiirler bu alanda Aydın’da duyulan eksikliği bir nebze olsun gidermiştir. 85. sayıda yayınlanan “İyi Bir İş” başlıklı hikâye gazetenin ortaya koyduğumuz misyonuna güzel bir örnektir.⁵² Bunun dışında Üçüncüoğlu mahlasıyla 6 bölümde yayınlanan “Efenin Düğünü”,⁵³ Abdülkadir İzzet tarafından küçük tefrikalar başlığı altında yayınladığı “Köy Düğünü” isimli hikâyesi⁵⁴ hemen

⁵⁰ Ant 5 Mart 1933.

⁵¹ Ant 18 Teşrin-i Sani 1933.

⁵² Ant 18 Mart 1933.

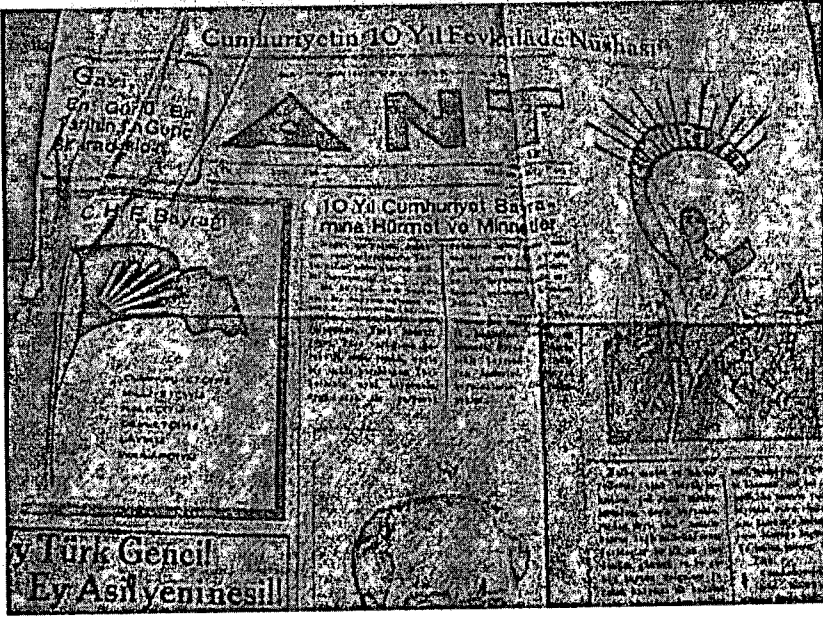
⁵³ Ant 11 Mart 1933 – Ant 18 Mart 1933.

⁵⁴ Ant 19 Mart 1933- Ant 22 Mart 1933.

göze çarpan edebiyat ürünleriydi. Seyfettin isimli birisi tarafından kaleme alındığını tespit ettiğimiz ve 34 bölüm devam eden "İclal" isimli roman ise gazetenin kendine özgü yaratmak istediği bir edebiyat sayfası anlayışının eseri idi.⁵⁵ Gazetenin 21 Haziran 1933 tarihli 171. sayıdan başlayıp, 15 Temmuz 1933 tarihli 191. sayıda son bulan ve 16 bölümde yayınlanan bir tarihi Türkistan ve Çin hikâyesi olan "Tunç Çanlar, Gümüş Çanlar" adlı eseri de Ali Rıza Seyfi Ant gazetesi için kaleme almıştır.⁵⁶ Gazete özellikle şehre gelen tiyatrolar ve sahnelerde sergilenen oyunların kritikleri hakkında yazılar yayınlarken, kültürel yaşamın bir parçası olan sahne yaşamını canlı tutmuş, halkın bu tür etkinliklere yönlendirilmesi konusunda etkin bir rol oynamıştır. Ant gazetesi ayrıca halkevi sahnesinde, Aydın'daki okulların özel günlerinde sergiledikleri piyes ve oyunlar hakkında da hem teşvik edici hem de eleştirel yazılar yayınlamıştır. Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlama etkinliklerine özel bir önem veren Ant gazetesi aylar öncesinden Onuncu Yıl Kutlamaları'na dair haberleri okurlarına duyurmaya başlamıştır. Gazete 4 Temmuz tarihli nüshasında TBMM'nin çıkardığı İnkılâp savaşımızın Onuncu Yıldönümü'nü geniş bir programla kutlanacağına dair kanunu aynen yayımlamıştır. Ayrıca Cumhuriyetin Onuncu Yıl marşı gazetenin 2 Teşrin-i Evvel 1933 tarihli sayısında verilmiş, halkın bu marşı kısa sürede öğrenmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Bu marşın Aydın Halkevi'nde halka öğretilmesi için bir kursun açılacağını da yine Ant gazetesi okurlarına duyurmuştur. Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamalarının programı 277 ve 278. sayılarda uzun bir şekilde verilmiştir.

⁵⁵ Ant 3 Nisan 1933- Ant 25 Temmuz 1933.

⁵⁶ Ant 21 Haziran 1933- Ant 15 Temmuz 1933.

Resim 4: Cumhuriyetin Onuncu Yılında Aydın'da Çıkan Tek Gazete Olan Ant Gazetesinin Nüshası.

Cumhuriyetin Onuncu Yılı'nda Aydın'da çıkan tek gazete Ant gazetesiydi. Gazete 29 Ekim 1933'te günün önemine uygun olarak özel bir sayı çıkarmıştır. İlk kez 12 sayfa üzerinden basılan gazetenin boyutları da eski sayılara göre daha büyüktü. 40cm x 54cm. Cumhuriyet özel sayısında CHF Umumi Kâtibi Recep Bey'in "Disiplinli Hürriyet" isimli makalesi, Başbakan İsmet İnönü'nün "Türk Devleti" adlı makalesi, Ant Gazetesi Neşriyat Müdürü Hilmizade Vasfi Bey'in "10 Yılda, 10 Asır" adlı makalesinin yanında Aydın'da on yıl içinde yapılanlar tek tek kurumların başında olan yetkili kişilerin anlatımlarıyla kaleme alınmıştır. Gazetede Onuncu Yılın anlamını içeren coşkulu şiirlerde yayınlanmıştır.⁵⁷ Ant Gazetesi yayın hayatında kaldığı kısa süre içerisinde toplum sorunlarına ciddiyle eğilmiş ve halkı ilgilendiren her meselenin takipçisi olmuştur. Özellikle Yunan işgalinden büyük bir yıkım ve tahribatla zarar görmüş olan Aydın kentinde kadastro ve imar işlerinin kanun çerçevesinde yapılması konusunda Aydın Belediyesi ve çevre belediyelerle iletişim içerisinde olmuştur. Aldığı her yeni bilgiyi kamuoyunun değerlendirmesine bırakmıştır. Bir tarım şehri olan Aydın üreticilerinin dilek temennileri,

⁵⁷ Bunlar arasında Kılıklı Ali'ye ait "Türklüktür Bu", Behçet Kemal'e ait "Asırlarca", Süleyman Ferit'e ait "Marş" isimli şiirler yer alıyordu. *Ant* 29 Teşrin-i Sani 1933.

sorunları da gazetenin duyarlı yaklaşımları sonucu yetkililere iletilmiştir. Özellikle incir üreticilerinin içine düştüğü sıkıntıları, alıcı firmaların fiyat kırmaları sonucu piyasalarda yaşanan krize gazete kooperatif olunarak cevap verilmesi şeklindeki önerilerle üreticilerin yanında yer alan bir kompozisyon çizmiştir.⁵⁸

Ant gazetesi yeni rejimin Aydın'daki sesi soluğu olmuştur. Zaman zaman bu rol rehberliğe dönüşmüştür. Gazete yazdığı yazılar ve haberleriyle kadınların toplumsal statülerinin yükseltilmesi, seçme seçilme haklarının verilmesi konularında halka önderlik etmiştir. 8 Mayıs 1933 tarihli gazetede "peştamal ve örtü" makalesiyle⁵⁹ kadınların hak ettikleri saygıyı görmelerinin zamanının geldiği ve çağı yakalama mücadelesi içerisinde bulunan Türkiye'nin çağ dışı bu görüntülerin son bulmasını temenni eden bir yaklaşım sergilemiştir. "Hala Arapça Yazılar Görecek miyiz" adlı makalede de harf devriminin yapılmasının üzerinden 5 yıl geçmiş olmasına rağmen hala bazı kişilerin Aydın'da neden Arapça yazıp çizmeye devam ettikleri sorgulanmıştır. Yine bazı kimselerin mezar taşlarına Arap harflerini yazdırmaları da eleştiri konusu olmuştur.⁶⁰

Ant gazetesinin dört sayfalık dar alanında neredeyse tüm Aydın'ın sorunlarını sığdırdığı gibi Aydın merceğ altına alınmıştır. Aydın'ın sosyal ve ekonomik sorunları, tarımsal faaliyetleri, halk sağlığı, siyasi gelişmeler, Aydın Halkevi faaliyetleri, Aydın'da eğitim ve öğretim, okul haberleri, belediye ve valilik toplantıları ve kararları gazete köşelerinde yer almıştır.

Aydın çok renkli basın yayın yaşamına sahip olmamasına rağmen ilk basın kavgalarına da bu dönemde tanık olmuştur. 1933 yılı yaz aylarında kentin iki gazetesi Ant ve Büyük Menderes arasında mahkemelere kadar intikal eden büyük bir tartışma yaşanmıştır. Büyük Menderes, Ant gazetesini hükümet ve zabıta aleyhinde neşriyata bulunmaktan mahkemeye vermiş, mahkemede böyle bir suçun oluşmadığına karar vermiştir.⁶¹ Elimizde hiçbir nüshası olmamasına rağmen Ant gazetesiyle yaşadığı siyasi polemikleri dikkate aldığımızda Menderes gazetesinin mahalli ve merkezi yönetime karşı muhalif bir ses olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Nitekim CHF Aydın Vilayet İdare Heyeti Reisi Etem Kadri (Menderes) Bey'in Ant gazetesinde 8 Mayıs 1933 tarihli sayısında yayınlanan duyurusunda Aydın'da çıkan "Büyük Menderes" isimli gazetenin CHF ile hiçbir alakasının bulunmadığını belirtmesi tahminimizi doğrular niteliktedir.⁶² 1933 yılında Aydın'da CHP

⁵⁸ "İncir Piyasası Ve Oynanan Roller", *Ant* 12 Eylül 1933.

⁵⁹ "Peştamal ve Örtü", *Ant* 8 Mayıs 1933.

⁶⁰ "Hala Arapça Yazılar Görecek miyiz?" *Ant* 5 Ağustos 1933.

⁶¹ *Ant* 25 Temmuz 1933. Menderes, Yeni Menderes, Büyük Menderes, gazeteleri ile Doğuş mecmuasının sayılarına tüm araştırmalarımıza rağmen ulaşamadık.

⁶² *Ant* 8 Mayıs 1933.

tarafından Aydın adıyla yeni bir gazete çıkarılmasına karar verilmiş ve bu gelişmenin sonucunda Ant gazetesi ise yayını sonlandırılmıştır.

Ant gazetesinin sahibi Hilmizade Vasfi Bey Anadolu gazetesine gönderdiği mektupla bu gelişmeyi şöyle açıklamıştır. "... *Yüksek fırkamızın esaslı umdeleri dahilinde halkımızı tenvir etmek gayesiyle neşrine çalışmakta olduğum Ant adlı gazetemi bugünden itibaren kapadım. Fırkamızın neşretmekte olduğu Aydın gazetesinde çalışmak sahasını aynı emel ve aynı gaye ile daha muvafık buldum...*"⁶³

1933 yılında Aydın'da peş peşe birkaç gazete yayınlanmıştır. Akgün,⁶⁴ Özdil⁶⁵ ve Aydın adlarını taşıyan bu gazetelerden yalnızca Aydın hayatta kalmayı başarabilmiştir.

Uzun Soluklu Bir Yürüyüş Aydın Gazetesi

Aydın gazetesi 29 Ekim 1933 yılında Cumhuriyetin Onuncu Yılı münasebeti ile CHP tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Halkı bilinçlendirmeyi amaçlayan CHP yönetimi, 1930'ların başında yaşanan olumsuzlukları göz önüne alarak çeşitli kültürel etkinliklere yönelmiş, Halkevleri ve basını etkin bir şekilde kullanma eğilimi içersine girmiştir. CHP'nin Aydın il örgütü de bu amaç doğrultusunda parti merkezinden aldığı destekle Aydın gazetesini çıkarmıştır. Siyasi halk gazetesi olarak çıkan gazete ilk önce Öztürk Matbaası'nda basılmıştır. Gazetenin ilk İmtiyaz Sahibi ve Neşriyat Müdürü Neşet Nazım (Akkor) Beydir.⁶⁶ Yayın müdürleri zaman zaman değişen gazetenin ilk kez çıkışı ile ilgili olarak İzmir basını şu değerlendirmeleri yapmıştır. "*Aydın gazetesi her hususta evvelce çıkan gazetelerden daha muntazam ve muhiti tatmin edici bir şekilde çıkmakta ve gün geçtikçe daha mütekmil bir şekle sokulmaktadır. Gazetenin başında eski gazetecilerden neşriyat şubesi reisi Asaf ve azadan Seyfi Beyler bulunuyor.*"⁶⁷

Aydın gazetesi 1935'e kadar süren ilk yayın hayatında matbaa sorunu ile karşılaşmış gazete Öztürk ve Aydın matbaalarında basılarak okuyucusuna ulaşmıştır. Bu durum Cumhuriyetin Yirminci Yılı anısına çıkarılan 1943 tarihli Aydın gazetesinde şöyle anlatılmıştır. "...*İlk Aydın'ı 1933'te*

⁶³ Anadolu 20 Teşrin-i Sani 1933.

⁶⁴ Ant Gazetesi sahibi Vasfizade Hilmi Bey 1933 yılı sonlarında "Akgün" adını taşıyan bir mecmuayı çıkaracağından söz etmekte ise de böyle bir isimde mecmuanın varlığını ne kütüphanelerde ne de arşivlerde tespit edemedik. Anadolu 23 Teşrin-i Sani 1933.

⁶⁵ Aydın Halkevinin 1934 yılı faaliyet raporunda Halkevi Kütüphanesi ve Neşriyat Şubesinin "Özdil", adıyla bir gazetenin yayınına başladığını belirtmektedir. Bkz: *Halkevlerinin 1934 Şenesi Faaliyet Raporu Hulasası*, Ankara 1935, s.15.

⁶⁶ Hilmi Tükel, a.g.e, c.II, s.85, Bilgin Çelik, *Cumhuriyet Döneminde...*, s.155. Aydın Gazetesinin Cumhuriyetin Onuncu yılında yayınlanan ilk sayısı ne yazık ki şu an ortalıklerde görünmüyor.

⁶⁷ Anadolu 20 Teşrin-i Sani 1933.

*Cumhuriyet'in Onuncu Yıldönümü'nde çıkardık. İki matbaada basılan iki yıl kadar zorla yaşatılan bu gazete elde bir matbaa olmadıkça gazete çıkarmanın mümkün olamayacağı düsturunu kafalara yerleştirdi..."*⁶⁸

1934 yılına gelindiğinde gazete haftada altı gün yayınlanıyordu. Gazete yalnızca Cuma günleri çıkmıyordu.⁶⁹ Yıllık aboneliği 6 lira, altı aylığı ise 3,5 lira idi. Başlangıçta Öztürk Matbaası'nda basılan gazete daha sonraları Aydın Matbaası'nda basılmıştır. 1934 yılında gazetenin imtiyaz sahibi ve umumi neşriyat müdürü Dr. Nafiz (Yazgan) Bey olmuştur. Gazete'nin Aydın Halkevi ile olan yakın ilişkisi "Halkevi'nde Daire-i Mahsusa da yazılmaktadır" ibaresiyle vurgulanmıştır. Osman Hilmi ve Enver Demiray gazetenin ilk yıllarında gazeteyi ayakta tutan yazarlar olarak dikkati çekmişlerdir. 7 Eylül- 10 Eylül tarihleri arasında Aydın'ın Kurtuluş Bayramı münasebetiyle gazete müretteplerinin tatil yapmaları üzerine Aydın gazetesi bu tarihlerde yayınlanamamıştır.⁷⁰ 29 Ekim 1934 tarihinde ise ikinci yılına giren gazete Cumhuriyet Bayramı özel sayısı çıkarmıştır. Özel sayıda cumhuriyetin on bir yıllık kazanımları anlatılırken, bir de Aydınlılara cumhuriyetin ne anlam ifade ettiği sorulmuş, bu soruya verilen cevaplar gazetede yayınlanmıştır. Özel sayıda dikkati çeken yazılar arasında Hikmet Arif "Sevin Türk", Kadastro Hakimi A. Cevdet "Cumhuriyet", Muhterem Kaya "Cumhuriyeti Niçin Severiz", Vasfi Hami "Cumhuriyet Ve Köylü", Raif Muhittin "Cumhuriyet", Dr Nafiz "Cumhuriyet Ve İhtisasları", Osman Hilmi Defterdaroğlu "Duygularım", Sabri Selim "Duygularım" isimli makaleler yer alıyordu. Cumhuriyet hakkında Aydın gazetesinin açtığı ihtisas anketine gelen yazılar arasında Muallim Rifat Emin, Muallim Hüseyin Avni, Tuğrul, Muallim Hulusi Erdoğan, Aydın Memleket Hastanesi Baştabibi Dr. Necip, Göz Mütihazası Dr. Şevket, Avukat Nuri, Mazhar Nafiz, Seyfettin Beylerin duygularını anlattığı yazılarda yer almaktaydı.⁷¹ Gazetenin ikinci yılına girişi Cumhuriyetin Onbirinci Yıl Kutlamalarına denk gelmiştir."... *Ne kutlu bir vakiadır ki Aydın Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü günü Türk inkılâbının fikir ve duygu bağı olarak ortaya çıktı. Ve bir yıldan beri çizdiği bu ana hat üzerinde yolculuğunu yaptı. Muhittin münevverlerinde gördüğü alakayı kaydetmekte çok yüksek haz duyan Aydın ikinci yaşına bastığı bu günden sonra o alakanın daha şümüllü olacağına kanidir. Aydın çok çetin bir vazifeyi yüklenmiş bulunmaktadır. Bunun için bugünün ve yarının ihtiyaçlarına göre samimi şekilde bütün münevverlere hitap ederek ve daima bunlarla konuşarak cumhuriyet idaresini kuran Türkiye Hükümetinin kat'i otoritesini bütün kafalara yerleştirmek, ruh birliği, kafa birliği yaratmak ve milli inkılâp umdelerinin temellerini işlemeyi dilek edinmektedir.*

⁶⁸ Aydın 28 Temmuz 1943.

⁶⁹ Aydın 2 Temmuz 1934.

⁷⁰ Aydın 7 Eylül 1934.

⁷¹ "Aydın Onbirinci Cumhuriyet Bayramını Kutlular", Aydın 29 Teşrin-i Evvel 1934.

İşte Aydın'ın bu çok ağır işte bütün şümüliyle muvaffak olabilmesi kendisinin hakiki sahibi olan okuyucularının ve lütfen yazı gönderenlerin esirgemeyecekleri alakanın genişlemesine bağlı bulunmaktadır. Bir yıllık neşriyatımızda gördüğümüz teveccüh bu alakanın genişleyeceğini müjdelemektedir.

Aydın bu suretle neşeden aldığı kuvvetle kendisini okuyan ve sevenlere teşekkürünü sunar ve Türk inkılâbının fikir ve duygu bağı yolu üzerinde ikinci yılını kucaklar.⁷²

Aydın gazetesi 12 Mayıs 1935 Pazar tarihli 459. sayısı ile ilk dönemini tamamlamıştır. Aydın gazetesi ikinci yılında yayınına ara vermek zorunda kalmıştır.⁷³ 1935 yılında İzmir'de çıkan Anadolu gazetesi, Aydın gazetesinin yayını durdurduğunu okurlarına şu şekilde duyurmuştur. "... Bir buçuk yıldan beri Aydın'da çıkmakta olan Aydın gazetesi muvakkat bir çağ için kapandı... Muvakkaten kapanmasının bir gazete için çok lazım olan bir basım evi edinmek ve kendi basımevinde çıkmak olduğunu öğrendim...". Aydın basımevi bunun yerine haftada iki gün çıkmak üzere İnci adında bir gazete çıkarmaya başlamıştır.⁷⁴ İlk döneminde Aydın gazetesinin yazı işleri müdürü Hilmizade Vasfi (Bilge)Bey⁷⁵ ile Dr Nafiz (Yazgan) Bey olmuşlardır.⁷⁶ Yayınına türlü nedenlerle bir yıl ara vermek zorunda kalan Aydın gazetesi 1936 yılı Temmuz ayı sonlarında CHP'nin de desteğiyle yeniden yayınlanmaya başlamıştır. Aydın gazetesinin yeniden yayınlanışı Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'ın önemli gazetecilerinden ve bu olayın tanıklarından Osman Becerik tarafından şöyle anlatılmaktadır."... 1936 yılı Şubatında bir Perşembe günü verilen karar üzerine beş gün sonra et bayramı(Kurban Bayramı) birinci günü Şevket Levent'le İstanbul yolunu tuttuk. Makine ve aletlerin alınması, Aydın'a gelmesi, kurulması, binanın onarılması ancak 14 Mayıs'ta bitirildi. Matbaa 15 Mayıs'ta ilk defa Hava Şehitleri İhtifal Programını basmak suretiyle faaliyete geçti. Sıra gazeteye gelmişti. Yazı İşleri Müdürü Asaf Gökbel'in elime verdiği kadro cetveliyle gittiğim başmürettibinin her gün beni geri çevirmesiyle yaklaşık iki ay kaybedildi. Dönemin Aydın Valisi Özdemir Günday'ın gazetenin 24 Temmuz'da çıkacağına dair kesin talimatına rağmen, bütün uğraşılardan sonra gazetenin yeniden ilk sayısı 27 Temmuz da çıkabildi".⁷⁷ İnci gazetesinin yayın hayatının sona ermesinin ardından yaklaşık dokuz ay kadar sonra, 1937 yılı ortalarında Aydın gazetesi tekrar yayın hayatına girmiştir. Gazetenin 27 Temmuz 1937 tarihli birinci sayısında " Niçin Çıkıyoruz!..." adlı makalesinde Asaf Gökbel Aydın gazetesinin yeniden yayın hayatına

⁷² "Aydın İki Yaşına Basarken", *Aydın* 29 Teşrin-i Evvel 1934.

⁷³ *Aydın* 12 Mayıs 1935.

⁷⁴ *Anadolu* 22 Mayıs 1935.

⁷⁵ *Aydın* 24 Teşrin-i Sani 1934.

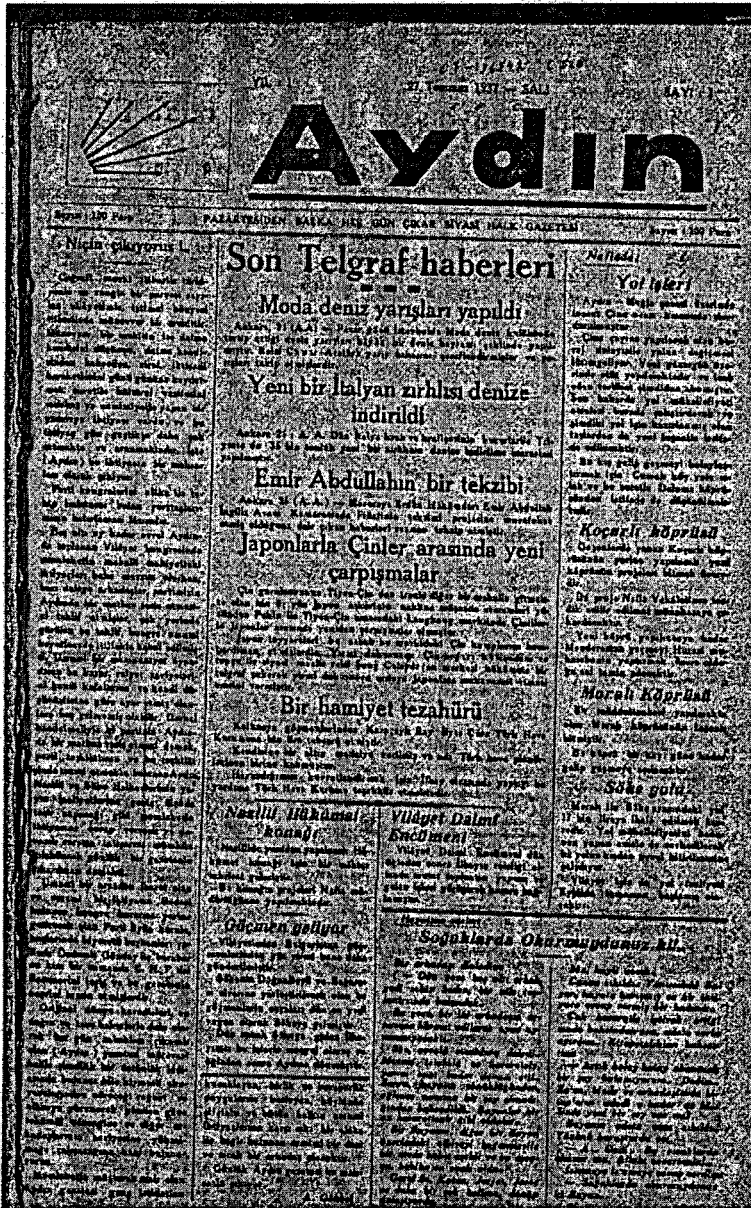
⁷⁶ *Aydın* 5 Kanun-ı Evvel 1934.

⁷⁷ Osman Becerik, "Yedi Yıl Önce Aydın Nasıl Çıktı", *Aydın* 28 Temmuz 1943.

başlamasını şu sözlerle ifade etmiştir: “...Coğrafi mevki itibarıyla Türkiye'nin en zengin bir parçası sayılan vilayetimiz, içtimai bünyesi itibarıyla münevver bir muhittir. Münevver bir muhitin ise daima kendisini düşünen, daima kendisinden bahseden zirai, iktisadi hareketlerini günü gününe kaydetmek suretiyle kültürel vazifesini sadakat ve samimiyetle yapan bir gazeteye ihtiyacı vardır. Ve bu ihtiyaç gün geçtikçe daha çok artmakta ve aranmaktadır. İşte “Aydın” bu ihtiyacın bir mahlası olarak çıkıyor”.⁷⁸ Gazetenin yeniden çıkış amacı aynı yazıda şöyle ifade edilmiştir: “...Gazetenin orijinal dünya havadislerinin en doğru ve taze haberlerle dolu olarak her gün çıkacağını...” belirttikten sonra Aydın gazetesinin memleketin ortak malı olduğu, genç istidatları kucaklayan, birlik ve beraberlik duygularını besleyen, köylünün, çiftçinin ve bütün halkın umumi ihtiyaçlarına karşı sıkı bir alaka ile bağlı bulunan samimi bir dost ve sıcak bir arkadaş olacağı belirtilmiştir.⁷⁹ Gazete dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmeleri yakından takip ederek olayları günü gününe olmasa bile kısa sürede okuyucusuna ulaştırmıştır. Güncel köşe yazıları, siyasi olaylarla ilgili tek parti döneminin düşüncesi çerçevesinde yapılan yorumlar gazetenin kimliğini somut biçimde belirleyen örneklerdir.

⁷⁸ Asaf Gökbel, “Niçin Çıkıyoruz”, *Aydın* 27 Temmuz 1937.

⁷⁹ *Aydın* 27 Temmuz 1937. 1938 yılından itibaren gazetenin hem imtiyaz sahibi hem de umumi neşriyat müdürlüğünü bu tarihlerde siyaseten aydın'ın en güçlü ismi Etem Menderes üstlenmiştir. *Aydın* 2 Temmuz 1938.

Resim 5: Cumhuriyet Döneminde Aydın'da En Uzun Süreli Yayın Yapan Aydın Gazetesinin 27 Temmuz 1937 Tarihli Nüshası.

27 Temmuz 1937'de CHP Basımevinde çıkan gazetede CHP'nin il yöneticileri ve milletvekilleri çeşitli konularda yazılar yazmışlardır. Halkı aydınlatma düşüncesi Aydın gazetesinin çıktığı ikinci dönemde daha da etkin bir şekilde ortaya konmuştur. Gazetenin 1937'den sonra çıkan ikinci seri yayınında imtiyaz sahibi Etem Kadri Menderes, Umumi Neşriyat Müdürü Raif Aydoğdu olmuştur.⁸⁰ Gazetenin yeni yayın döneminde Asaf Gökbel, hayvancılık ve hayvan hastalıkları ile ilgili yazılarıyla Veteriner Lütfü Bilgen, sosyal içerikli yazılarıyla ve konuşma köşesi ile Enver Demiray, Osman Becerik, hastalıklar ve korunma önlemleri ile ilgili yazılarıyla Dr. Fahri Süğür sürekli yazı kadrosunda yer almışlardır. Güncü ve Saksagan mahlaslarıyla günlük eleştiri yazar kişilerin ise kimler olduğunu tespit edemedik. Aydın gazetesi yeni yayın döneminde 76x120 ebatlarında yayınlanırken, günlüğü yüz paradan satılmıştır. Abonelik ücretleri ise yıllık 6 lira, aylığı 3 lira idi. Dört sayfadan oluşan Aydın gazetesi pazartesi günleri hariç her gün yayın yapmaktaydı.

⁸⁰ Tükel, *a.g.e.*, c.III, s.125.

C. H. P. Basımevi

İyi kâğıt, Sağlam cilt, Temiz baskılı her nevi köy evrakını hazırladığını sayın müşterilerin arzeder.

AYDIN

İlin; her köşesine dağılan ve en çok okunan bir tane gündelik gazetesidir.

İlanlarınızı (AYDIN) a veriniz.

Aydın İli Tarihi

Yazar

Asaf Gökbel

ve

Hikmet Şölen

İlk zamanlardan Millî mücadele devrine kadar bütün tarihsel vakaların resimleri ile beraber kaydeden loymelli bir eserdir. Her Aydınının bu eserden bir tane edinmesi talıye eder.

Fiab 250 kuruttur.

Resim 6: CHP Aydın'da da Matbaa'ya Sahip Oluyor. CHP Basımevi'nin 1937 Tarihli Aydın Gazetesindeki İlanı.

Gazete “Son Telgraf Haberleri” başlığı altında yurttan ve dünyada meydana gelen güncel haberleri, “Spor” başlığı altında Aydın Vilayeti genelinde ve bölgedeki sportif gelişmeleri, yurt genelindeki spor faaliyetlerine yer vermiştir. Gazetenin hemen her sayısında Güncü takma adıyla “Hayattan Sesler” köşesinde hayata dair yaşananlar, “Daldan Dala” adlı köşede Saksakağan takma adıyla iğneleyici üslubuyla eleştirel yazılar kaleme alınmıştır. 1938 yılından itibaren Güncü yerini Tanrieri'ne bıraktı. Hanım yazarlar Aydın gazetesinin ikinci yayın döneminde daha sık görülmeye başlandı. Bunlar arasında “Her Genç Kız Gibi” isimli roman tefrikasıyla Mediha Tin dikkatleri üzerine çekmiştir. Enver Demiray, Osman Becerik, Talat Kutlay güncel yazılarıyla Aydın gazetesine ikinci yayın döneminde önemli katkılarda bulunmuşlardır.⁸¹ Gazetenin bu dönemdeki en güçlü ismi Asaf Gökbel idi. Gökbel “Günün Akisleri” isimli köşesinde de mahalli içerikli ve ulusal nitelikli yazılar yazmıştır. Gazete okuyucudan gelen yazıları yayınlamak için de “Serbest Sütunlar” adıyla bir köşe ayırmıştır. Aydın gazetesi tek parti yönetiminin olanaklarından yararlanarak Nazilli, Çine, Söke, Umurlu kaza ve nahiyelerde hususi muhabirler bulundurmıştır. Gazetenin ikinci dönemde ikinci yaşına girişi şu ifadelerle anlatılmıştır. “*Bundan bir yıl evvel 27 Temmuz 1937’de memleketin kültür ve inkılâp yolundaki sesini duyurmak etrafa yaymak için Aydın’ın inkılâp sever ufuklarında kendisini göstermeye başlayan (Aydın) bugün bu doğuşun henüz ilk yılını yaşamış ve dünü maziye mal etmiş oluyor. Şüphesiz ki Aydın’ın bu mazisi her muvaffak eserin mazisi gibi kudsi ve tertemiz sahifeler kucaklıyor. Biz okuyucular bugün Aydın için geçen uzun bir yıla olgun bir gururla bakmak hak ve mevkisindeyiz.*”

Aydın bugün sahifesinin başına yıl iki rakamını koyarken şüphesiz onunla beraber onu dolayısıyla memleketini ve kültürünü seven herkesin gözünü, bir damla sevinç ve gurur yaşı doldurmuştur. Ve zaten muvaffakiyetlerin en sessiz tercümanı bu damlalar değerlidir ki? Aydın iki yaşında. Aydın ömrünün ikinci yılından bir günü bugün harcıyor. Ömründen bu ikinci günü yaşayış yine şüphesiz ki Aydın’a muvaffak bir inanç süsü veriyor. Ve Aydın artık her geçen yılla bir yıl evvelki muvaffakiyetine başka bir muvaffakiyet katacağını vaat ederek bugün okuyucularını en mütevazı bir olgunlukla selamlar”.

Atatürk döneminde ve sonrasında Aydın’da çıkan gazeteler içersinde en uzun ömürlü olan Aydın gazetesi olmuştur. Gazete Aydın kentinin 1930 ve 1940’lı yılların ortalarına kadar adeta resmi yayın organı konumundadır. Halkın sesi, siyasetin sesi, sporun sesi, edebiyatın sesi Aydın’da bu gazeteden yükselmiştir.⁸²

⁸¹ Aydın 20 Teşrin-i Evvel 1938.

⁸² Günver Güneş, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Aydın”, *Tarih ve Toplum*, c.40, sayı: 239, Kasım 2003, s.55.

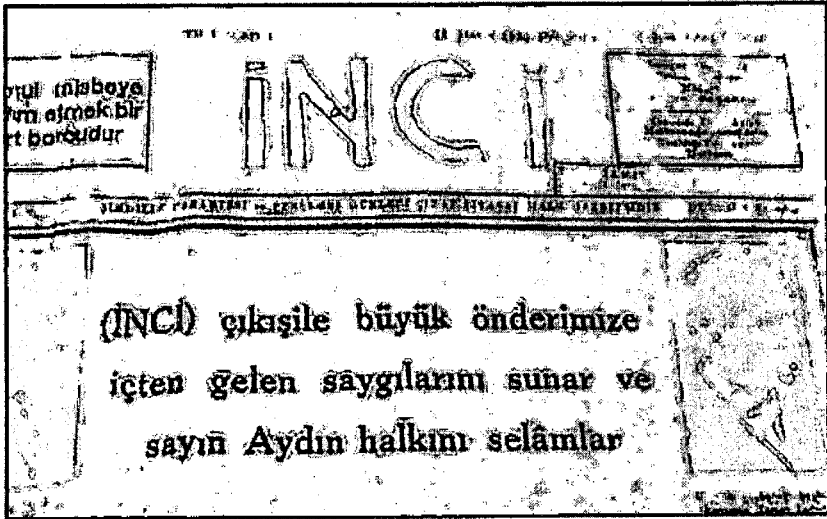
İnci Gazetesi

16 Mayıs 1935'te çıkmaya başlayan İnci gazetesi Aralık 1937'e kadar 434 sayı yayınlanmış ve bu tarihte kapanmıştır. Tükel' in verdiği bilgilere göre Aydın Matbaası'nda basılan İnci gazetesinin imtiyaz sahibi ve Umum Neşriyat Müdürü A.Zeki Başaran idi.⁸³ İlk sayısı 16 Mayıs 1935 tarihinde çıkan gazete haftada iki gün Pazartesi ve Perşembe günleri yayınlanıyordu. İnci düzenli bir yayın periyodu izlememiştir.1-6. sayılar arasında Pazartesi-Perşembe günleri yayınlanan gazete, 7-40. sayılar arası Cumartesi-Çarşamba günleri çıkmıştır. En düzenli yayınlandığı dönemde 41- 351. sayılar arasında Pazar günleri hariç her gün yayınlanmıştır. Bu periyot 351- 432. sayılarda Pazartesi hariç haftada 6 gün yayına dönüşmüştür. İnci'nin yıllık aboneliği 6 lira, 6 aylığı 350 kuruş, 3 aylığı 200 kuruş idi. Günü geçmiş sayılar için okuyucuların gazeteye 15 kuruş ödemesi gerekiyordu. Gazete başlangıçta 42. sayıya kadar 3 kuruştan satılırken, yayın hayatının sonuna kadar 2 kuruş üzerinden bir fiyatla okuyucuya ulaşmıştır. İnci gazetesi 41. sayıya kadar haftada iki baskı yaparken, bu sayıdan yayın hayatının sonuna kadar haftada altı gün yayınlanmıştır. 42. sayıya kadar 4 sayfa üzerinden çıkan gazete bu sayıdan itibaren sayfa sayısını 2'ye düşürmüştür. İnci gazetesinin çıkış tarihiyle ilgili çelişkili bilgiler yer almaktadır. Aydın gazetesinin verdiği 27 Temmuz 1936 tarihi ise tamamen yanlıştır.⁸⁴ İlk sayısında isminin hem altına iki yanda Ulu Önder Atatürk ve dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün fotoğraflarını kullanarak Aydın halkını selamlayan İnci; yayın felsefesini, neden çıktığını ve yayın amacını gazetenin ilk sayısında şöyle ifade etmektedir."... *Memleketin nüfusu ve okuyucu adedinin azlığı ve bir gazeteyi yaşatma şartlarının ağırlığı karşısında büyük bir yük altına girerek İnci'yi çıkarıyoruz. Memleketimizin dört bucağında türlü namlarla çıkan ve yaşama kudretini gösteremeyen birçok gazeteleri bilip görürken, bu teşebbüsümüz belki biraz atılganlık sayılır. Ne olursa olsun iyi gayelerle mukaddes ülkeye doğru koşmak her vakit için iyi karşılanacak bir cürettir. Nitekim iyi maksatlarla çıkan gazeteler ne kadar az yaşarlarsa yaşasın yine memleket irfanına hizmetleri inkâr edilemez. Bununla beraber İncinin de asırlarca yaşayacağını iddia edecek değiliz. Yalnız her doğan gibi yaşamağa ve yaşadığı müddetçe de memleket, cumhuriyete ve inkulâba en sadık ve vefalı bir hizmetkâr olmaya çalışacaktır. İncinin çıkış gayesinin de bir ticaret kasdı olmadığını iddia ve ispata lüzum görmüyoruz. Bu aşıkâr bir şeydir. Yalnız şehrimizin bir ihtiyacını tatmin, şehrili ve köylü halkımıza gerek kültür ve gerekse ekonomi alanında hizmet arzusunu bi-hakkın iddia edebiliriz. İnci şahsiyetle, dedikodu ile uğraşmayacaktır. Cumhuriyet ve inkulâbımızın bütün icaplarına ayağını uydurarak beraber yürüyecek ve karınca kaderince o da kendi cürmünün yettiği kadar Atatürk'ün gösterdiği ülkeye doğru*

⁸³ Hilmi Tükel, *a.g.e.*, c.II, s.101, İnci Gazetesinin ilk sayısı için bkz: *İnci* 16 Mayıs 1935.

⁸⁴ *İnci*, 16 Mayıs 1935.

*gidecektir... İnci'nin çıkış amaçlarından biri de köylümüzle fazla meşgul olarak onu şimdi bulunduğu dereceden daha yükseğe çıkarmak, cumhuriyet ve inkulâbı ona daha iyi anlatmak ve her işlerinde ona kıymetli bir yardımcı olmaktır..."*⁸⁵ Sınırlı bir yazı kadrosuyla yayın hayatına başlayan İnci Gazetesinin yazar kadrosunda Faik Tefvik, Cevat Hakkı Özbey, Enver Demiray, Dr. M. Süleyman, Muhterem Kaya, Nihat Alorman, Ahmet Görgeç, Ali Erkan, Cemal Çetin, Zeki Gürkan, Mehmet Deniz, O. Gültekin, Salih Zeki Gürkan gibi isimler yer almıştır.

Resim 7: 14 Mayıs 1935 Tarihli İnci Gazetesi'nin İlk Sayısı.

İnci gazetesi kendini okurlarına siyasi bir halk gazetesi olarak tanıtmıştır. Aralıklarla 432 sayı yayımlanan ve yaklaşık 2 yıl yayın hayatında kalan İnci görünüşte yerel yayın anlayışıyla ulusal bir gazete hüviyetindeydi. Yayın hayatına başladıktan sonra CHP ile ilgili ulusal ve yerel ölçekte tüm haberlere yakın alaka göstermesi gazetenin Aydın CHP İl örgütünün kontrolünde çıkarılmış olabileceği izlenimini vermiştir. Yayın hayatında kaldığı süre içerisinde Aydın'da çıkan diğer gazeteler gibi ekonomik sorunlarla boğuşmak zorunda kalan İnci bu sorunu reklâm ve ilan gelirleriyle aşmaya çalışacaktı. Bu ise neredeyse gazetenin yarısına yakın bir kısmının ilanlarla dolmasına zemin hazırlamıştır. Aydın şehrinin sorunları, siyaset, spor, sağlık, eğitim, kültür, ekonomi konularında okurlarına bilgi aktaran gazetenin imtiyaz sahibi ve genel yayın direktörü 29 Temmuz 1936 tarihinde

⁸⁵ "Ne İçin Çıkıyoruz", İnci 16 Mayıs 1935.

değiştirilmiştir. Gazetenin yeni imtiyaz sahibi M. Rıza Tihmın olurken, yazı kadrosuna da Ahmet Hamdi Toksöz, Nuri Güngör, Reşat Türkeş sonradan katılmışlardır.⁸⁶ Gazete görünüşte yerel ölçekte yayın hayatına başlamış olsa bile gazetenin sayıları incelendiğinde haber içeriği bakımından yerelden çok ulusal ve uluslar arası medyayı takip ettiği görülecektir.

İki seneye yakın bir süre çıkan İnci gazetesi 1936 yılı Ekim ayı başlarında gazetenin adı ile ilgili bir polemğin başlamasının ardından, gazetenin adının değiştirilmesi gündeme gelmiştir. Okuyucularından yardım isteyen gazete seçimi kazanacak olana da bir yıllık abonelik vereceğini belirtmiştir. İnci gazetesinin Belediye ve parti ile ilgili eleştirel tutumu nedeniyle gazete muhabiri Kemal Besen'in önce Aydın Belediyesi'ne sonrada Vilayete girişi yasaklanmıştır.⁸⁷ Bu süreç İnci gazetesinin 1936 yılı sonlarına doğru kapanmasına neden olmuştur.

1930'lu yıllar Türkiyesi'nde Halkevleri pek çok önemli işlevi yerine getirirken, aynı zamanda yayın faaliyetlerine de büyük önem vermişlerdir. Bu dönemde hemen her Halkevi'nin yaptığı faaliyetleri topluma aktarabilmek için bir dergi çıkardığını biliyoruz. Aydın'da ise 1930'lu yılların sonlarında Aydın Halkevi "Tral" adını taşıyan bir dergi çıkarma teşebbüsünde bulunmuşsa da gerek ilgisizlik, gerekse ekonomik nedenlerden bu dergi yayın hayatına başlayamamıştır.⁸⁸

⁸⁶ İnci 30 Temmuz 1936.

⁸⁷ İnci 15 Teşrin-i Evvel 1936.

⁸⁸ "Halkevi Mecmuası" *Aydın 11 Kanun-ı Sani 1938*, Bilgin Çelik, "Aydın'ın Sosyo- Kültürel Yaşamında Halkevinin Yeri", *Toplumsal Tarih*, sayı:66, Haziran 1999, s.45. Günver Güneş, "Aydın Halkevinin Bir Halkevi Çıkarma Girişimi", *Aydın Aydın Eski Eserleri Sevenler Derneği Aylık Tarih ve Kültür Bülteni*, yıl:2, sayı.14, Nisan 2005, s.8.

Resim 8: Aydın Halkevi'nin Çıkarmayı Düşündüğü Halkevi Mecmuasının Hazırlıkları İle İlgili Basında Çıkan Haber.

Aydın Halkevi Kütüphane ve Yayın Şubesi'nin Faaliyetleri

Asaf Kenan (Gökbel) Bey Başkanlığında kurulan bu şubenin ilk yılında 24 üyesi bulunuyordu. Seyfi Bey ve Hulusi Bey'in ilk yönetim kurulunda yer aldığı Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nin Halkevi çalışma yönetmeliğine göre faaliyet alanı şöyle çizilmişti. "Kütüphaneleri ve kitapların halk bilgisinin ilerlemesinde başlıca etmen olduğu, her halkevinde bir kitaplık ve okuma odasının bulunmasının Halkevinin ilk kurulma koşuludur. Halkın kültür düzeyini yükseltmek, halka Kemalizm'in ilkelerini, ulusal tarihi öğretmek ve benimsetmek bu kolun görevidir.⁸⁹ 1935 yılında üye sayısı 30'a yükselen şube⁹⁰ ilk çalışma yılında faaliyetlerini şöyle anlatmaktadır." Kurduğumuz teşkilât içinde canla başla çalışan bir şubemiz de Kütüphane ve Neşriyat kısmıdır. Şubenin planlı çalışması Halkevimize, güzel bir okuma odası ve muhitin ihtiyacına cevap verecek kadar zengin bir kütüphane kazandırmıştır. 1933 yılı itibarıyla mevcut kitapların sayısı 1500 cilde ulaşan Halkevi okuma odasına Türkiye'nin her tarafında çıkan gazete ve mecmualar muntazam gelmekte ve bunlar halkın istifadesine arz edilmektedir.⁹¹ Kitaplar ilmi bir şekilde tasnif edilmiştir. Kütüphane yaz, kış sabah saat sekizden gece yarısına kadar herkese açıktır. Yeni neşriyatı takip eden şube, halk için faydalı gördüğü eserleri tedarik etmek suretiyle kütüphanenin maddi ve manevi kıymeti günden güne artmaktadır. Günlük gazete koleksiyonları düzenlenmiştir. Kitapların yarıdan fazlası ciltlettirilmiştir. Diğerlerinin ciltlenmesine devam edilmektedir. Neşriyat sahasında şubenin aktif hizmetleri olmuştur. Ankara, İstanbul ve İzmir matbuatının ve Anadolu Ajansının muhabirliklerini şube mensupları üzerlerine almışlardır. Bu sayede vilayetin her türlü ictimâî ve iktisadî hareketlerini gazete sütunlarına aksettirmek ve her tarafa yaymak kolaylıkla temin edilmiştir.⁹²

Bir kütüphane oluşturarak çalışmalarına başlayan şube kitapların yarısına yakını 1933 yılı içinde ciltletmişti. Kütüphanesinde 972 kitap ile 531 mecmua bulunan Kütüphane ve Neşriyat Şubesi'nin yayınladığı bir de Aydın isimli gazetesi vardı.⁹³ Çalışma programını yapan şube 1934 yılında köy ziyaretlerine iştirak ederek köylüleri okumaya teşvik ve köylerde okuma odaları açmaya çalışmışlardır. Yeni kitaplar alarak Halkevi Kütüphanesini genişleten şube mevcut kitaplarını da ciltlettirmiştir. Kütüphane ve Neşriyat Şubesi 1934 yılı içinde ülke genelinde yayımlanan tüm gazete ve dergilere abone olurken, neşriyat bölümü de Özdil ve Aydın gazetelerini yayınlamış, İncircilere Öğüt, Onuncu Cumhuriyet Bayramı Broşürü, Pamuk Ekicilerine

⁸⁹ A. Adnan Öztürk, *a.g.m.*, s.49

⁹⁰ *Halkevlerinin 1935 Senesi*, s.170-171.

⁹¹ *Aydın Halkevi Broşürü*, s.26.

⁹² Aydın Halkevi Kütüphanesinin kısa zamanda gelişmesinde bağışlarında büyük bir etkisi olmuştur. Örneğin Dr. Reşit Galip Temmuz 1933'te Halkevi Kütüphanesi çoğu değerli kitaplardan oluşan önemli bir yardımda bulunmuştu. *Ant.* 19 Temmuz 1933.

⁹³ *Halkevlerinin 1933 Senesi...*, s.13-14.

Öğüt adlı broşürleri bastırmıştır.⁹⁴ 1935 yılında iki broşür ve beş konferans metnini bastırarak dağıtan şube, yayınlanan konferanslardan tarihi ilgilendiren üçü için tarih kurulundan takdir mektubu almış ve tarihi incelemelerde bulunmuştur.⁹⁵

1934 yılı faaliyet raporunda bir yıl içinde Aydın Halkevi kütüphanesine gelenlerin sayısı da 38.283 olarak verilmiştir. Ayrıca şubenin üç broşür yayınladığını belirtmiştir.⁹⁶

Kütüphane ve Yayın Şubesi'nin bir başka faaliyet sahası da Halkevlerinin yayınlayacağı kitapların basım ve yayın işlerini düzenlemektir. Aydın Halkevi'nin yayınladığı bir dergi ne yazık ki yoktur. Bu konuda 1938 yılında bir girişimde bulunulmuşsa da sonuçsuz kalmıştır.

Diğer yandan imtiyaz sahibi ve Neşriyat Müdürlüğünü Hilmezade Vasfi Bey'in yaptığı ve Aydın'da basılan Ant gazetesi, Aydın Halkevi'nin adeta yayın organı olmuştur. İlk sayısı Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü'nde çıkan Aydın gazetesi de uzunca bir süre Aydın Halkevi tarafından desteklenip himaye edilmiştir. Aydın gazetesi dergi çıkaramayan Halkevinin adeta gözü, kulağı ve sesi olmuştur.

1935 tarihli bir gazetenin verdiği bilgilere göre "Aydın'da Halkevi'nin okuma odasının dışında, kentte okuma ihtiyacını temin eden başka bir yer bulunmuyordu".⁹⁷ Aydın gazetesinde verilen bilgilere göre Aydın Halkevi Kütüphanesi, Halkevi'nin açılışından bir yıl sonra Şubat 1933 tarihinde faaliyete geçmiştir. Dağılan Türk Ocağı'nın elde kalan kitapları kütüphanenin altyapısını oluşturmuştur.⁹⁸ Kısa sürede önemli mesafeler kaydeden şube, 1933 yılı sonlarına doğru kütüphanedeki kitap sayısını 1500'lere çıkarmıştır.⁹⁹ Kütüphaneden yararlanan vatandaşların sayısı da günden güne artış göstermiştir. Nitekim 25.2.1933 tarihinden 31.03.1933 tarihine kadar toplam 1525 kadın ve erkek Halkevinin kütüphanesine gelerek 600'ü çeşitli gazete, 377'si roman, 191'i edebiyat, 74'ü ilmi kitaplar, 128'i ansiklopedi, 86'sı tarih eserleri olan kütüphane malzemesini kullanmışlardır.¹⁰⁰

1938 yılı başlarında gerek dağılan Türk Ocağı'ndan, gerekse çeşitli bakanlıklar, parti genel sekreterliğinin yardımları, kitap basan ve satanların gösterdikleri kolaylıklar ve kütüphaneye yapılan bireysel bağışlarla Aydın Halkevi Kütüphanesi Türkiye'deki sayılı kütüphanelerden biri haline

⁹⁴ Halkevlerinin 1934 Senesi..., s.15.

⁹⁵ Halkevlerinin 1935 Senesi..., s.16.

⁹⁶ Halkevlerinin 1934 Senesi..., s.15.

⁹⁷ İnci, 27 Temmuz 1935.

⁹⁸ "Halkevi Kitapsarayında", Aydın 22 Kasım 1938.

⁹⁹ Aydın Halkevi Broşürü, s.26.

¹⁰⁰ Ant, 12 Nisan 1933.

gelmiştir. Aydın Halkevi'nde 1938 yılı itibariyle 1169'u ciltli, 200'ü de ciltçide olmak üzere kütüphanede mevcut kitap sayısı 2645 idi. Bunlardan başka ciltlenmeyen 3583 dergi ve 5 yıllık ciltli gazete koleksiyonları bulunuyordu. 1937 yılında Aydın Halkevi Kütüphanesine 479 kitap girmişken, günlük *Ulus*, *İstanbul*, *İzmir* ve çeşitli vilâyet gazetelerinden başka 54 çeşitli meslek dergisi geliyordu. Kütüphanede bir yılda kitap, dergi ve gazete okuyanların sayısı 15.216'ya ulaşmıştır. 1938 yılına kadar da Kitap Şubesi'nin Yayın Kolu Aydın tarihi kitabından başka 10 tane daha eser basmıştır.¹⁰¹

Aydın Halkevi Kütüphane ve Yayın Şubesinin Bir Halkevi Dergisi Çıkarma Teşebbüsü

Faaliyetlerini broşürler ve ilanlarla halka duyuran Aydın Halkevi bir dergi eksikliğini hissetmiş ve halka daha kolay bilgi aktarabilmek amacıyla 1937 yılı Aralık ayı sonlarında Aydın Halkevi bir kültür mecmuası çıkarmak için çalışmalarına başlamıştır. Bu amaçla Aydın gazetesi bir anket düzenlemiş Halkevinin çıkaracağı derginin isminin belirlenmesi konusunda halktan yardım istenmişti.¹⁰² Kısa sürede gazeteye Halkevi dergisine isim bulmak için birçok öneri gönderildi. Bu talebe ilk yanıt dönemin aydın Belediye Başkanı Nafiz Karabudak'tan gelmiş çıkarılacak mecmuaya "Zeybek" isminin konulmasını tavsiye etmiştir.¹⁰³ 25 Aralık tarihinden itibaren Aydın halkının önerileri Aydın gazetesinde yayınlanmaya başladı. Nadir Oğuz "Yurt", Mustafa Bozkurt "Birlik" isimlerini uygun gördüklerini belirten yazılarını gazeteye göndermişlerdir. 3 Ocak 1938 tarihine kadar devam eden anket süresince çoğu yöresel özellik taşıyan birbirinden ilginç dergi ismi önerilmiştir. Bunlar arasında Şükrü Say "Dağarcık", Kâzım Özyurt "Efe", N. Pehlivan "Menderes", Mümtaz Mihçî "Ürün", Nevzat Kutbay "Pınarbaşı", Burhan Arca "Tral", Hüsnu Sanoğlu "Amaç", Hilmi Turan "Kaynak", Necdet Perin "Altıok", Bahattin Karan "Madran", Şahabettin Utku "Yeni Türk", Arif Hikmet Erden "Güryurt", Nevzat Bayülken "Doğuş", "Devrim", "Aydınlık", Kamil Evirgen "Günay", "Apaydın", Mehmet Suyolcu "Taspatan", M.Ş.Ersoy "Irmak", S.Saray "Harman Yeri", Melahat Aydın Erden "Gülyurt", "Ünlüyurt", "Erkaynak", Vasfi Ünal "İncir", Ahmet Kara "Güllükpınar", Hakkı Tinel "Efe", M. Akpınar "Altınoluk", Enver Demiray "Aydıncı", Zeki Gülcan "Ege", A.K. Çakar "Kurtuluş", Ekrem Çiftçi "Büyük Menderes", İsmet Sezgin "Çiftçi", Kamil Atalay "İncirdolu", Nuri Sökmen "Yedi Eylül", "Dandalaz", Maksut Tıhımlı "Ege İncisi".¹⁰⁴

¹⁰¹ Osman Becerik, "Halkevi Kitap Sarayı", *Aydın* 22 Kanun-ı Sani 1938.

¹⁰² *Aydın* 24 Kanun-ı Evvel 1937.

¹⁰³ *Aydın* 25 Kanun-ı Evvel 1937.

¹⁰⁴ *Aydın* 26 Kanun-ı Evvel 1937, *Aydın* 28 Kanun-ı Evvel 1937, *Aydın* 29 Kanun-ı Evvel 1937, *Aydın* 30 Kanun-ı Evvel 1937, *Aydın* 31 Kanun-ı Evvel 1937, *Aydın* 1 Kanun-ı Sani 1938, *Aydın* 2 Kanun-ı Sani 1938, *Aydın* 3 Kanun-ı Sani 1938.

Aydın Halkevi dergisi için açılan anket 3 Ocak 1938 tarihinde tamamlanmıştır. Epey katılımın olduğu ankete gelen cevaplar Halkevi idare heyetince incelenmiş ve sonuç 11 Ocak tarihinde açıklanmıştır.¹⁰⁵ Halkevi idare heyetince yapılan açıklamaya göre Aydın Halkevinin çıkardığı derginin adının "Tral" olması kararlaştırılmıştır. Bu ismi teklif eden Burhan Arca isimli ortaokul öğrencisine çıkacak olan derginin bir yıllık aboneliği hediye edilmiştir.¹⁰⁶ Anket sonucu belirlenen derginin ismi Aydın'da tartışma konusu olmuş ve halktan eleştiri almıştır. Aydın gazetesine bu konu ile ilgili çeşitli yazılar gönderilmiştir. Aydın gazetesine Halkevi dergisinin ismiyle ilgili gönderilen bir eleştiri mektubunda "Halkevinin çıkarmayı düşündüğü dergiye "Tral" adının verilmesi hayretle karşılanmış, bu ismin Türkçe kökenli olmayıp, Latince olduğu ileri sürülmüştür.¹⁰⁷ Altuğ mahlaslı yazar "güneş-dil teorisi çerçevesi içine alınmak istense bile "Tral" kelimesinin Türkçe olduğuna inanmadığını" belirtmiştir. Altuğ mektubunun sonunda dergiye uygun bir Türkçe ismin bulunmasını istemiştir. Bu eleştiriye büyük bir ihtimalle Halkevi Yönetim Kurulu'nun da onayıyla Aydın gazetesine verilen cevabî yazı ise şöyledir: "Münevver okuyucumuza haber verelim ki Tral, en az miladın 26 asır öncesine ait bir isimdir. Trakor Frikler'inden bir boy olan Traller M.Ö en az 2600 sene evvel buraya gelmiş ve sitelerini kurmuşlardır. O halde Latin tarihinden ve Latince'den evvelki bir zamana aittir.¹⁰⁸ Mecmuanın 19 Şubat'ta çıkacak ilk nüshasında, buna ait uzun ve mehzalı bir tafsilat vardır.¹⁰⁹ 19 Şubat'ta çıkacağı ve ismiyle ilgili ayrıntılı bilgilerin verileceği yaklaşık bir ay öncesinden bildirilen dergi bu tarihte çıkmadığı gibi, çıkmayışının nedeni hakkında ne Cumhuriyetin Onbeşinci Yılında Aydın adlı eserde, ne Aydın gazetesinde bir bilgi yer almamış hatta konu ile ilgili Halkevi İdare Heyeti de bir açıklama dahi yapmamıştır.¹¹⁰

Halkevi üyeleri ve Aydın halkının olağanüstü desteğine rağmen, büyük bir olasılıkla ekonomik sorunları aşamayan Halkevi İdare Heyeti dergiyi çıkarma konusunda önemli zorluklar yaşamış bu zorlukları aşmayacağını anladığında da dergiyi yayınlamaktan vazgeçmiştir.

Aydın gazetesi 6 yıl sonra 1944 yılında dergi konusunun yeniden gündeme geldiğini, gerekli hazırlıkların yapıldığını ve bir kurul oluşturularak çıkarılacak derginin ilkeleri ve özelliklerinin tespiti için çalışmalarına

¹⁰⁵ Bilgin Çelik, "Tek Parti Döneminde Aydın'ın Sosyo-Kültürel Yaşamında Halkevi'nin Rolü", *Toplumsal Tarih*, Sayı:66, Haziran 1999, s.45.

¹⁰⁶ "Halkevi Mecmuası", *Aydın* 11 Kanun-i Sani 1938.

¹⁰⁷ Altuğ "Halkevi Dergisinin İsmi Türkçe Değildir", *Aydın* 14 Kanun-i Sani 1938.

¹⁰⁸ Halkevi büyük bir olasılıkla bu bilgilerini Strabon'a dayandırmaktadır. Çünkü Tralleis kentinin ilk sakinleriyle ilgili bilgileri Strabon'dan öğrenebilmekteyiz. Ünlü coğrafyacının ifadesine göre Tralleis Thrakialı bir kavim olan Traller ve Argoslular tarafından kurulmuş ve adını da Tralles ismindeki bir Thrakialı askerden almıştır. Bkz: Strabon, *Geographika* XIV. 142.

¹⁰⁹ "Latince Değildir", *Aydın* 16 Kanun-i Sani 1938.

¹¹⁰ Bilgin Çelik, *Tek Parti Döneminde...*, s.45.

başlandığını haber vermekte ise de¹¹¹ ne sonraki sayılarında, ne Aydın'la ilgili yapılmış çalışmalarda, ne de süreli yayınlar içerisinde böyle bir derginin varlığına dair bir bilgiye ulaşamadık. Üstelik 1944 tarihli Hasan Taner'in Halkevleri Bibliyografyası adlı eserinde de dergi çıkaran Halkevleri arasında Aydın Halkevi'nin ismi geçmemektedir.¹¹² Birkaç kez girişimde bulunulmasına rağmen Aydın Halkevi'ne ait bir dergi yayını yapılamamıştır. Aydın Halkevi Dergisi "Tral" o nedenle sadece bir girişim olarak hatırlanacaktır.

Aydın gazetesinin verdiği bilgilere göre Halkevi Kütüphanesi'nde 1938 yılı başında kitap sayısı 2645 olup bundan başka 3583 dergi ve 5 yıllık ciltli gazete koleksiyonu bulunmakta idi. Halkevi Kütüphanesi'nden bir yılda gazete kitap ve dergi okuyanların sayısı ise 15216'ya ulaşmıştır.¹¹³ Bu şube faaliyette kaldığı yıllar içerisinde yayınladığı 25'in üzerinde kitap, broşür ve konferans metni ile halkın bilinçlenmesinde öncü rol oynamış, özellikle tarım ve hayvancılık konusundaki eserleri ile köylülere büyük yarar sağlamıştır.

Aydın Halkevinin Yayınladığı Broşür ve Kitaplar

- 1- Nadir Birvar, İncircilere Öğüt, İzmir 1933
- 2- Yayın Şubesi, Halkevi Broşürü, İzmir 1933
- 3- Celal Şevket, Pamuk Ekicilerine Öğüt, Aydın 1934
- 4- Nadir Birvar, İncircilere Öğüt, Aydın 1935
- 5- Salih Açar, Devlet Vergileri Kanun Yolları, Aydın 1935
- 6- Sabiha Yazgan, Çocuk Terbiyesi, İzmir 1935
- 7- Cavide, Milli Edebiyat, İzmir 1935
- 8- Asaf Gökbel, Tarihi Bakımdan Belediyecilik, 1935
- 9- Seyfi Tezer, Türkiye Haritacılığının Tekamülü ve Havai Fotoğrametri, Aydın 1935
- 10- Hulusi Erdoğan, İyon Medeniyeti ve Efes, Aydın 1935
- 11- Asaf Gökbel-Hikmet Şölen, Aydın İli Tarihi, C.1, İstanbul 1936
- 12- Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi, Folklor Dergisi, 1937
- 13- Cumhuriyetin 15. Yılında Aydın, Aydın 1938
- 14- Halkiyat Derleme Kılavuzu, Aydın 1938

¹¹¹ "Halkevi Mecmuası", Aydın 24 Şubat 1944.

¹¹² Bkz: Hasan Taner, *Halkevleri Bibliyografyası* Ankara. 1944

¹¹³ Aydın 22 Kanun-ı Sani 1938.

15- Mehmet Lütfi Bilgen, Şap Hastalığı ve Hayvanlarımızı Koruma Çareleri, Aydın 1938

16- İsmet İnönü, Milli Şef İsmet İnönü'nün Kastamonu Vilayeti Parti Kongresinde İrat Buyurdıkları Nutuk, Aydın 1938

17- Etem Menderes, Hatay Hakkında Bir Konferans, Aydın 1939

18- H. Ünsal, Zararlı Kuşlardan Karga, Saksığan ve Serçe ile Eşekarılarının Mücadelesi için Öğütlerimiz, Aydın 1939

19- Hikmet Şölen, Lozan Hakkında Bir Konferans, Aydın 1939

20- İsmet İnönü, Milli Şef İsmet İnönü'nün C.H.P Büyük Kurultayında İrat Buyurdıkları Nutuk, Aydın 1939

21- Hikmet Bayar, Ahval-i Hazıra, Aydın 1940

22- Mithat Yenen, Şehirlerimizin İmar Davası, Aydın 1940

23- Asaf Gökbel, Son Asır Türk Şairlerinden Bozdoğanlı Fethi Hayatı, Eserleri ve Divanı, Aydın 1940

24- Cavide Atilla, Zehirli Gazlar, Aydın 1941

25- Selim Sarıbay, İstiklal Savaşında Mudurnu, Bolu, Düzce, Aydın 1943

26- Kemal Özkaynak, Aydın Şairleri ve Müellifleri, Aydın 1944

27- Hikmet Şölen, Aydın İli ve Yörükler, Aydın 1945¹¹⁴

Aydın Halkevi kuruluşunu takip eden süreçte Ankara, Balıkesir, Diyarbakır, Eminönü, Gaziantep, İzmir, Isparta, Kars, Kastamonu, Kayseri, Konya, Manisa ve Sivas ile birlikte en çok kitap yayını yapan Halkevleri arasında yer almıştır.¹¹⁵

Kütüphane ve Yayın Şubesi, yayınladığı kitapları Aydın isimli süreli gazetesi, okuma odası, kütüphanesi ile Aydın'ın kültürel ihtiyaçlarını karşılamıştır. Gerçekleştirdiği faaliyetlerle Cumhuriyetin ilk yıllarında Aydın'ın kültürel gelişiminde önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Sonuç

Batı Anadolu'da İzmir gibi Anadolu Basınının gelişme gösterdiği bir merkeze yakınlığına rağmen Cumhuriyet Döneminde Aydın'da basın hayatı

¹¹⁴ Kitap ve broşürler şu kaynaklardan derlenmiştir. Hasan Taner, *Halkevleri Bibliyografyası*, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara 1944. *Cumhuriyetin, 15. Yılında Aydın*, A. Adnan Öztürk, *q.g.m.*, s.47, Bilgin Çelik, *Tek Parti Döneminde...*, s.45

¹¹⁵ Neşe G. Yeşilkaya, *Halkevleri. İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999, s.84.

ancak 1930'lu yıllarda hamle yapabirmiştir. Bunda Aydın kentinin 1919-1922 yıllarında yaşadığı ve ağır bir bedel ödediği Yunan işgalinin yarattığı büyük tahribatın etkisi önemli rol oynamıştır. Cumhuriyet yönetimiyle birlikte Aydın kentinin birinci önceliği kentin yeniden imar edilmesi olmuştur. Kültürel yaşamın önemli bir dinamiği olan basın yayın hayatı Aydın kentinin bu özel konumu nedeniyle ilgi görmemiştir. Aydın'da yerel basının gelişimi Özellikle 1933'ten sonra çıkan gazete ve dergiler eliyle gerçekleşmiştir. Dönemin tek parti iktidarının ve onun yerel temsilcilerinin bu değişimde ciddi rolleri görülmüştür. CHP'nin halkı aydınlatmak amacıyla basından yararlanma düşüncesi ve bu düşünce doğrultusunda yerel basını CHP basımevleri ile destekleme veya doğrudan gazete çıkarma yöntemi kullandığını belirtmek gerekir.

Kaynakça

Arşiv Belgesi

BOA Dâhiliye Nezareti- Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (DH-MUD), No:2-4/39-A.

Gazete Ve Dergiler

Ahenk

Akış

Anadolu

Ant

Aydın

Aydın Aydın Eski Eserleri Sevenler Derneği Tarih Ve Kültür Bülteni

Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi

Doğuş

Kebikeç

İnci

Mülhakat

Tarih Ve Toplum

Toplumsal Tarih

Türk Kooperatifçisi

Türk Sesi

Yeni Asır

Kitap ve Makaleler

- ALSAN, Zeki Mesut, *Mustafa'nın Romanı Memleket Çocuğu*, Vadi Yayınları, Ankara 2002.
- ALTUĞ "Halkevi Dergisinin ismi Türkçe Değildir", *Aydın* 14 Kanun-i Sani 1938.
- ARIKAN, Zeki, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde İzmir Basını", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:1, İstanbul 1982.
- Aydın Halkevi Broşürü*, Nefaset Matbaası, İzmir 1933.
- Aydın İl Yıllığı 1967*, Aydın 1967
- "Aydın" *Yurt Ansiklopedisi*", İstanbul 1982
- BAYAR, Celal, *Bende Yazdım*, c. VII, İstanbul 1967.
- BECERİK, Osman, "Yedi Yıl Önce Aydın Nasıl Çıktı", *Aydın* 28 Temmuz 1943.
- BECERİK, Osman, "Halkevi Kitap Sarayı", *Aydın* 22 Kanun-i Sani 1938.
- BUĞDAYCI, Aslan, *Dünden Bugüne Nazilli*, İstanbul 2001.
- COŞAR, Ömer Sami, *Milli Mücadele Basını*, İstanbul (Tarihsiz)
- Cumhuriyetin, 15. Yılında Aydın*, Aydın 1938.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar, *Söke*, İzmir 1989.
- ÇELİK, Bilgin, "Cumhuriyet Döneminde Aydın Basını", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c: III, sayı:8, yıl 1998, s.153.
- ÇELİK, Bilgin, "Tek Parti Döneminde Aydın'ın Sosyo-Kültürel Yaşamında Halkevinin Rolü", *Toplumsal Tarih*, Sayı:66, Haziran 1999.
- DAYI, Esin, *Nazilli Kongreleri (1919)* Atatürk Üniversitesi Yayını: 866, Erzurum 1998.
- GEVGİLİ, Ali, "Türkiye Basını", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C:1, İstanbul 1986, ss.202-228.
- GİRGİN, Atilla, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2001.
- GÖKBEL, Asaf - ŞÖLEN, Hikmet, *Aydın İli Tarihi*, Ahmet İhsan Basımevi, İstanbul 1936.
- GÖKBEL, Asaf, "Niçin Çıkıyoruz", *Aydın* 27 Temmuz 1937.
- GÜNEŞ, Günver, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Aydın", *Tarih ve Toplum*, c.40, sayı: 239, İstanbul Kasım 2003, ss.48-59.

- GÜNEŞ, Günver, "Aydın Halkevi'nin Bir Halkevi Çıkarma Girişimi", *Aydın Aydın Eski Eserleri Sevenler Derneği Aylık Tarih ve Kültür Bülteni*, yıl:2, sayı:14, Nisan 2005, ss.5-6.
- GÜNEŞ, Günver, "Aydın'ın Şeyh-ül Muharriri Hilmi Tükel", *Aydın Aydın Eski Eserleri Sevenler Derneği, Aylık Tarih Ve Kültür Bülteni*, Yıl:2, Sayı:16, Haziran 2005, ss.5-6.
- Halkevlerinin 1933 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası*, Ankara 1935.
- Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporu Hulasası*, Ulus Basımevi, Ankara 1935.
- Halkevlerinin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası*, Ulus Basımevi, Ankara 1936.
- "Işık Gazetesi" *Akış*, yıl:3, sayı:30, 30 Mart 1946.
- KOLOĞLU, Orhan, "Osmanlı Basını: İçeriği Ve Rejimi", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul 1986.ss.68-93.
- SERÇE, Erkan, *İzmir'de Kitapçılık*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1990.
- TANER, Hasan, *Halkevleri Bibliyografyası*, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara 1944.
- 1935 Halkevleri, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı*, (T.y), Y.y).
- TEKELİ, İlhan- İLKİN, Selim, "Aydın Cenup Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesi'nin Kongre Mukarreratıyla Nizamnamelerini Mübeyyin Risale Üzerine", *Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu Bildirileri 9-11 Eylül 1991*, Ankara 1996.ss.154-231.
- TEKİN, Saadet, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Nazilli*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1997.
- TÜKEL, Hilmi, *İlk Sayı Gazete ve Dergiler*, Hilmi Tükel Matbaası, C.II, Aydın 1953, s.66.
- VARLIK, Bülent, "Mütareke ve Milli Mücadele Basını" *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C.V, İstanbul 1986.
- YEŞİLKAYA, Neşe G, *Halkevleri. İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul 1999, s.84.
- YETKİN, Sabri, "Mülhakat: II. Meşrutiyet İzmir'inin Bilinmeyen ve Demokrat Söylemli Gazetesi", *Kebikeç*, yıl:2, sayı:4, Ankara 1996. ss.97-119.